

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતનાં ઉચ્ચ ન્યાયાલયમાં

આર / ફોજદારી અપીલ નં. ૫૩૭/૨૦૧૫

મંજૂરી અને સહિ માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી જે. બી. પારડીવાલા

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી એ. સી. રાવ

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે?	હા.
૨	પત્રકારો તરફ મોકલવામાં આવે કે નહિં?	હા.
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની વાજબી નકલ જોવા માંગે છે?	ના.
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે	ના.

	હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	
પ	આ ચુકાદાને તાબા ના ન્યાયતંત્રમાં પરિપત્રિત કરો.	

=====

મનિશાબેન @મિનાબેન હરસુરભાઈ કાઠી

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

=====

ઉપસ્થિતી:

અપીલકર્તા (ઓ) નં. ૧ તર્ફે શ્રી રુતુરાજ નાનાવટી (૫૬૨૪)

સામાવાળા (ઓ)/પ્રતિવાદી (ઓ) નં. ૧ તર્ફે શ્રી કે. પી. રાવલ, અધિક

સરકારી વકીલ(૨)

=====

ખંડપીઠ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી જે. બી. પારડીવાલા

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી એ. સી. રાવ

તારીખ:૨૫/૦૪/૨૦૧૯

મૌખિક ચુકાદો

(જ્ઞારા :માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી જે. બી. પારડીવાલા)

૧. હાલની અપીલ દોષિત-મૂળ આરોપી નં. ૧ ના કહેવા પર છે, જે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨, જજ્દ અને ૨૦૧ હેઠળ સજાપાત્ર છે અને ૨૦૧૩ના સત્ર કેસ નં. ૧૦માં અધિક ન્યાયાધીશ, જેતપુર જ્ઞારા ૩૧ માર્ચ, ૨૦૧૫ના રોજ જાહેર કરાયેલા ચુકાદા અને દોષિત ઠેરવવાના આદેશ અને સજા વિરુદ્ધ નિર્દેશિત છે.

૨. ઉપરોક્ત આદેશ જ્ઞારા, જેતપુરના અધિક સત્ર ન્યાયાધીશે અહીં અપીલકર્તાને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ- ૩૦૨, જજ્દ અને ૨૦૧ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે દોષી ઠેરવી હતી અને પરિણામે, તેણીને રૂ. ૫,૦૦૦/ના દંડ સાથે આજીવન કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી અને દંડની રકમની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ રહેવા પર વધુ એક વર્ષની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી.અપીલકર્તાને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ-જજ્દ હેઠળ સજાપાત્ર ગુના માટે પણ દોષિત ઠેરવવામાં આવી હતી અને તેને રૂ. ૨,૦૦૦/- ના દંડ સાથે દસ વર્ષની સખત કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી અને દંડની રકમની ચુકવણી કરવામાં નિષ્ફળ રહેવા પર તેને એક વર્ષની સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી.અપીલકર્તાને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ-૨૦૧ હેઠળ સજાપાત્ર ગુના માટે પણ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો છે અને તેને બે વર્ષની સખત

કેદની સજા અને રૂ. ૧,૦૦૦/-દંડની રકમ ચૂકવવામાં નિષ્ફળ રહેવા બદલ ત્રણ મહિનાની વધુ સાદી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે.

૩. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ:

જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ સબ ઇન્સ્પેક્ટર તરીકે સંબંધિત સમયે સેવા આપતા શ્રી એન. કે. વ્યાસે ૧૧/૧૧/૨૦૧૧ ની તારીખની એફ. આઈ. આર. દાખલ કરી હતી, જેમાં નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું:-

આરોપી મહિલા તેના પ્રેમી સાથે ભાગી જવા માંગતી હતી અને તેથી તેણે ગામની લગભગ ૮૦-૮૫ વર્ષની ઉંમરની વૃદ્ધ મહિલા જીવિબેન લખમનભાઈ મંદાનીનું ગળું દબાવીને હત્યા કરી હતી.ત્યારબાદ આરોપી મહિલાના મૃતદેહને તેના ઘરે લાવી, મૃતદેહ પર કેરોસીન રેડ્યું અને પુરાવાનો નાશ કરવા અને તેણીનું મૃત્યુ થયું છે તે બતાવવા માટે તેને આગ ચાંપી દીધી.તેણીએ મૃતદેહ પર પોતાના કપડાં બાળી નાખ્યા અને આમ તેણે ગુનો કર્યો.

તારીખ:૧૧/૧૧/૨૦૧૧

હું, એન. કે. વ્યાસ, પોલીસ સબ-ઇન્સ્પેક્ટર, જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશન, આથી જણાવું છું કે,

હું જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનમાં પીએસઆઈ તરીકે ફરજ બજાવુ છું.મારી ફરજ જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશન વિસ્તારમાં કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવવાની અને જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનની હદમાં થતા ગુનાઓની તપાસ કરવાની છે.

જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનમાં ગુના રજિસ્ટર નં. ૬૮/૧૧ થી નોંધાયેલ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ- ૪૯૮એ, ૩૦૬, ૨૦૧, ૧૧૪ હેઠળ ગુનાની પ્રાથમિક તપાસ પીએસઆઈ શ્રી એમ.એલ.દવે દ્વારા હાથ ધરવામાં આવી હતી અને તેમની બદલી થતા, ઉપરોક્ત તપાસ મને સોંપવામાં આવી હતી, જે હાલ ચાલી રહી છે.તાલુકા ભેસાણનાં ગલાથ બરવાલા ખાતે રહેતા ફરિયાદી નાનાભાઈ બસિયાએ જણાવ્યું હતું કે તેમની ૨૫ વર્ષની પુત્રી મનીષાબેન @મીનાબેન તેના પતિ હરસુખભાઈ લખુભાઈ ખુમાન સાથે જેતપુર તાલુકાના રૂપાવતી ગામમાં તેના વૈવાહિક ઘરે રહેતી હતી.

તેના પતિ, સસરાના ભાઈ વાલકુભાઈ અને પિતરાઈ દિયર જયરાજે શારીરિક અને માનસિક ત્રાસ આપ્યા પછી, તેણીને મરવાની ફરજ પડી હતી અને તેથી, તેણીએ ૨૬/૦૬/૨૦૧૧ની વહેલી સવારે પોતાને આગ ચાંપી દીધી અને મૃત્યુ પામી અને તેઓએ મૃત્યુ પછી તેણીની અંતિમ

વિધિઓ પૂર્ણ કરી.તપાસ દરમિયાન, તપાસ અધિકારી પીએસઆઈ શ્રી આર. એલ. દવે એ તા. ૦૪/૦૭/૨૦૧૧નાં રોજ ૧૮:૦૦ કલાક થી ૧૯:૦૦ કલાકની વચ્ચે પંચનામુ બનાવ્યુ અને પંચોની હાજરીમાં તપાસના હેતુ માટે માટી, માટીના નમૂના અને માનવ અવશેષો એકત્રિત કર્યા:(૧) લવજસભાઈ પાછાભાઈ પલેરા, રહે. :રૂપવતી અને (૨) પરબતભાઈ કેશુભાઈ ધડુક, રહે. :રૂપવતી અને તેમને તબીબી તપાસ માટે એફએસએલમાં મોકલવામાં આવ્યા હતા.વધુમાં, વૈજ્ઞાનિક અધિકારી દ્વારા ગુનાના સ્થળની તપાસ કરવામાં આવી હતી અને તેમની દેખરેખ હેઠળ, કેરોસીનથી સુગંધિત સફેદ પ્લસ્ટિકનો ડબ્બો પણ જપ્ત કરવામાં આવ્યો હતો.

ઉપરોક્ત કેસની તપાસ દરમિયાન, આજરોજ ૧૧/૧૧/૨૦૧૧ નાં કલાક ૧૬:૦૫ વાગ્યા સુધી રાજકોટ ગ્રામ્યના પ્રભારી પી. આઈ. શ્રી કે. એચ. ગોહિલ જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનમાં આવ્યા અને સ્ટેશન ડાયરીમાં નોંધ કરી અને તેમણે અહેવાલ આપ્યો કે તેઓ પોતે, પી. એસ. આઈ શ્રી એમ.બી. જાની, પી. સી. શ્રી કાળુભાઈ દંગલ, પી. સી. શ્રી બાવાલાલ, મહિલા પી. સી. કુ. રિટાબેન ભટ્ટ અને અન્ય કર્મચારીઓને ખાનગી સ્ત્રોતો દ્વારા માહિતી મળી હતી કે પીડિત-મૃતક મીના @મનીષા, તે હરસુરભાઈ લખુભાઈ ખુમાનની પત્ની, રહે.:રૂપવતી, ગુ. ર. નં.

૬૮/૧૧ હેઠળ જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલા ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ - ૩૦૬ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનામાં સંડોવાયેલી જીવીત છે અને રૂપવતી, તાલુકા જેતપુર ખાતે તેના વતન પહોંચી ગઈ છે:. ઉપરોક્ત માહિતીના આધારે મેં જેતલસર ગામના બસ સ્ટેન્ડ નજીકના રસ્તા પર ઉપરોક્ત કર્મચારીઓ સાથે નજર રાખી હતી.દરમિયાન, રૂપવતી રોડ પર શંકાસ્પદ વર્તન કરતી એક મહિલા મળી આવી હતી, અને પૂછપરછ કર્યા પછી, તેણે પોતાનું નામ મીના @મનિષા, તે હરસુરભાઈ લખુભાઈ ખુમાનની પત્ની હોવાનું જણાવ્યું હતું.ઉંમર ૨૭ વર્ષ, રહે . :રૂપવતી, તાલુકા:જેતપુર અને હાલ રહે.:ગામ - મીટી , તાલુકા માણાવદર, જિલ્લા જુનાગઢ, તેમણે પૂછપરછ દરમિયાન વધુમાં જણાવ્યું હતું કે તેઓ જેસા ગીગા મેર સાથે પ્રેમમાં હતા અને તેઓ તેમના પ્રેમી સાથે રહેવાનો ઇરાદો ધરાવતા હતા, તેથી તેઓ ભાગી ગયા હતા.તેણીના પરિવારના સભ્યોને બતાવવા માટે કે તેણીનું મૃત્યુ થયું છે, તેણીએ તેના ઘરે રૂપાવતીમાં રહેતી લગભગ ૮૦-૮૫ વર્ષની એક મહિલા જીવિબેન સાગરનું ગળું દબાવી દીધું અને તેના મૃતદેહને તેના ઘરની નજીક લાવી, તેને આગ ચાંપી દીધી અને તેના કપડા તેના મૃતદેહ પર ફેંકી દીધા અને ત્યાંથી ભાગી ગઈ.તેણી તેના પ્રેમી જેસા ગીગા મેર સાથે ભાગી ગઈ હતી અને મીટી, તાલુકા: માણાવદર ખાતે રહેતી હતી.તેણીની શારીરિક સ્થિતિ અંગેનું પંચનામુ કલાક ૧૩:૩૦ થી ૧૪:૦૦ ની વચ્ચે દોરવામાં આવ્યું હતુપંચોની

હાજરીમાં (૧) જીતેન્દ્રભાઈ બાલુભાઈ મારુ, ઉંમર - ૪૨ વર્ષ, રહે.:જેતલસર જંકશન અને (૨) રમેશભાઈ લખમનભાઈ ડાભી, રહે.:રૂપવતી.તેમણે આ પંચોની હાજરીમાં જણાવ્યું હતું કે તેમનું નામ મીના @મનિષાતે હરસુરભાઈ લખુભાઈ ખુમાનની પત્ની, ઉંમર - ૨૭ વર્ષ, રહે.:રૂપવતી, તાલુકા:જેતપુર.તેણીના થેલાની તપાસ કરવામાં આવી ત્યારે, બસિયા મનીષાબેન જીલુભાઈના નામે ચૂંટણી નોંધણી અધિકારીની ગોળ સીલ સાથેનું એક અસલ કાર્ડ, જન્મ તારીખ:૧૯૮૫, સરનામું:૩૦, ઓલ્ડ ગામતળ ગલાથ ૧, તાલુકા ભેસાણ, તપાસના હેતુ માટે જમ કરવામાં આવ્યો હતો.

પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર શ્રી કે. એચ. ગોહેલ સમક્ષના નિવેદનમાં, મીના @મનિષા તે હરસુરભાઈ લખુભાઈ ખુમાનની પત્ની, ઉંમર - ૨૭ વર્ષ, રહે.:રૂપવતી, તાલુકા:જેતપુર અને હાલ રહે.: ગામમીતી, તાલુકા માણાવદર, જિલ્લા જુનાગઢ, તેમણે જણાવ્યું હતું કે લગભગ નવ મહિના પહેલા એક લગ્ન પ્રસંગે, તેમણે તેમના ફોન નં. ૯૯૨૫૫૦૮૬૩૮ પરથી તેમના ભાઈ ઉમેદના ફોન નં. ૯૭૨૭૨૨૩૫૨૩ પર ફોન કર્યો હતો, જો કે, તે ખોટા નં. પર જોડાયેલો હતો.આથી તેણે ફોન કાપી નાંખ્યો હતો.જો કે, તેણીને મોબાઈલ નં. ૯૭૨૭૨૨૩૬૨૩ પરથી બે કે ત્રણ વાર ફોન આવ્યો હતો, જે ભૂલથી ડાયલ કરવામાં આવ્યો હતો.ત્યારબાદ આ

મોબાઈલ નં. પરથી અવારનવાર ફોન આવતા હતા.તેથી તેણે તે નં. પર ફોન કર્યો અને તેને કહ્યું કે ભૂલથી નં. ડાયલ કરવામાં આવ્યો છે.તેમ છતાં, તે વ્યક્તિ વારંવાર મારો સંપર્ક કરતી રહી.મેં તેનું નામ પૂછ્યું અને તેણે તેનું નામ જયેશ મેર જણાવ્યું, રહે.:પોરબંદર.મારું નામ અને સરનામું પૂછ્યા બાદ મેં તેમને વિગતો આપી હતી.અવારનવાર વાતચીત કર્યા પછી, હું તેની સાથે પ્રેમ સંબંધમાં આવી ગઈ.તેથી, મેં મારા વૈવાહિક ઘરમાંથી ભાગી જવાનું અને જયેશ મેર સાથે રહેવાનું નક્કી કર્યું. તે મને ઘર છોડવા માટે પણ દબાણ કરી રહ્યો હતો.તેથી, મેં જીવિભેન સાગરને મારી નાખવાનું નક્કી કર્યું, જે મારા વૈવાહિક ઘરથી થોડા દૂર રહેતા હતા.તે દ્રષ્ટિ અને સાંભળવાની ક્ષમતાથી વિકલાંગ, એકલ બાંધાનું શરિર ધરાવતા એક ધ્રુવ સ્ત્રી હતા.તેથી મેં તેને આગ લગાડવાનું વિચાર્યું જેથી તેના મૃતદેહની ઓળખ ન થઈ શકે અને મારા પરિવારના સભ્યો માને કે હું સળગવાને કારણે મૃત્યુ પામી છું અને તેથી મને કોઈ મુશ્કેલીનો સામનો કરવો ન પડે.મેં આવું કરવા માટે દ્રઢ નિશ્ચય કર્યો હતો.તેથી, ૨૬/૦૬/૨૦૧૧ ના રોજ સવારે લગભગ ૪ વાગ્યે, હું જીવિભેનના ઘરે ગઈ, જે ખાટલા પર સૂઈ રહી હતી.મેં તેનું મોં દબાવી દીધું અને તેનું ગળું દબાવી દીધું.ત્યારબાદ, હું તેના મૃતદેહને ગોડાઉનમાં લઈ ગઈ અને ત્યાંથી હું તેને મારા ઘરની પાછળના એક પ્લોટમાં લઈ ગઈ.મેં તેના મૃતદેહ પર કેરોસીન રેડ્યું અને તેને આગ ચાંપી દીધી.ત્યારબાદ, મેં મારા

કપડાં મૃતદેહ પર ફેંકી દીધા અને તેને આગ ચાંપી દીધી.ત્યારબાદ હું રણુજા મંદિર અને ઉમરાળા થઈને જૂનાગઢ ગઈ અને રાજકોટ આવેલા જયેશને ફોન કર્યો.હું રાજકોટ ગઈ અને તેમને મળી.તેણે પોતાનું અસલ નામ જેસાભાઈ ગિગાભાઈ કદસા મેર હોવાનું કહ્યું અને કહ્યું કે દરેક વ્યક્તિ તેને જયેશ કહે છે.તેઓ મને ટ્રક કલીનર સાથે રાજકોટથી જામનગર થઈને પોરબંદર લઈ ગયા.મેં માણાવદરમાં એક વકીલ દ્વારા તેમની સાથે મિત્રતાનો કરાર કર્યો હતો અને હું મીતી ગામમાં રહેતી હતી.જ્યારે તેણી પોતાના પુત્રને યાદ કરી રહી હતી, ત્યારે તેણી તેને મળવા ગઈ હતી.આ દરમિયાન હિરાબેન ગંગાભાઈ રબારી દ્વારા તેણીની પૂછપરછ કરવામાં આવી અને તેણીએ ઘટનાની હકીકત જણાવેલી.

આ રીતે, વધુ પૂછપરછ કરવામાં આવી તો મીનાબેન ઉર્ફે મનીષાબેન તે હરસુરભાઈ લખુભાઈ ખુમાનનાં પત્ની, ઉંમર ૨૭ વર્ષ, રહે.:રૂપવતીએ એલ. સી. બી. ના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર સમક્ષ જણાવ્યું હતું કે તેમનું નિવેદન સાચું અને સાચું છે.

ક્રાઈમ રજિસ્ટરમાં જાહેર કરાયેલ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ-૩૦૬ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાની તપાસ દરમિયાન આ હકીકત જાહેર કરવામાં આવી હતી.ગુ. ર. નં . ૬૮/૧૧, રૂપવતી ગામ ખાતે.રૂપવતી ગામમાં

એકલી રહેતી ૯૦ વર્ષની વૃદ્ધ મહિલા જિવુબેન લખમાનભાઈ મંદાની પોસ્ટમેનને મળી ન હતી, જે મહિલાને મની ઓર્ડરની રકમ ચૂકવવા ગયો હતો. આ હકીકત તલાટી-કમ-મંત્રી, રૂપવતી અને સરપંચ, રૂપાવતી દ્વારા રૂપવતી ગ્રામ પંચાયતના લેટર-પેડ પર પોસ્ટ દ્વારા જાહેર કરવામાં આવી હતી, જે ૦૨/૦૭/૨૦૧૧ પર સ્ટેશન ડાયરીમાં નોંધવામાં આવી હતી.

આમ, મીના @મનીષા તેહરસુરભાઈ લખુભાઈ ખુમાનની પત્ની તરીકે, ઉંમર ૨૭ વર્ષ, રહે .:રૂપવતી, તાલુકા:જેતપુરે તેના પ્રેમી સાથે ભાગી જવા માટે વહેલી સવારે ૨૬/૦૬/૨૦૧૧ પર લગભગ ૯૦-૯૫ વર્ષની એક વૃદ્ધ મહિલા જીવિબેન લખમાનભાઈ મંદાનીનું ગળું દબાવી દીધું અને પુરાવાઓનો નાશ કર્યો. તેણીએ કેરોસીન રેડતા તેને આગ ચાંપી દીધી અને આમ, તેણીએ એક

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ-૪૪૯, ૩૦૨, ૨૦૧ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો. હું તેની સામે આ ફરિયાદ દાખલ કરું છું.

મારા સાક્ષીઓ આઈ. ઓ., પી. એસ. આઈ. શ્રી આર. એલ. દવે, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કે. એચ. ગોહેલ, એફ. એસ. એલ. અધિકારી શ્રી _ _ _
_ _ _ અને અન્ય જે પણ તપાસ દરમિયાન મળી આવે તે છે.

આ મારી ફરિયાદ છે.

સહી/- (અંગ્રેજીમાં)
એન. કે. વ્યાસ

સહી/- (અંગ્રેજીમાં)
એન. કે. વ્યાસ
પીએસઆઈ, જેતપુર તાલુકા

૧૩. (અ) ગુનો નોંધ્યો અને કાર્યવાહી હાથ ધરી તપાસ કરી રહ્યા છે.

(બી) શ્રી એન. કે. વ્યાસ, હોદ્દો:પી. એસ. આઈ., બ. નં- -

(સી) નીચેના કારણોસર તપાસનો ઈનકાર કર્યો:-

(ડી) પોલીસ સ્ટેશનમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે છે.:-

જિલ્લો:- શહેર: _____

ફરિયાદીને વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યો છે અને તેણે તેના પર સહી કરી
છે.ફરિયાદીને મફતમાં આપવામાં આવેલી નકલ.

૧૪. ફરિયાદીની સહી/અંગૂઠાની છાપ:- ગુજરાતી (એન. કે. વ્યાસ)

૧૫. તારીખ અને સમય.સંબંધિતકોર્ટ:૧૧/૧૧/૨૦૧૧ જેતપુર કોર્ટમાં.

એસ. ડી./- (અમાન્ય)
પીએસઓની સહી
નામ -આર. બી યાદવ
ક્રમ:સીએચસી, બી. નં. ૩૩૦

એસ. સી. નં. ૧૦/૨૦૧૩ માં પુરાવા તરીકે દાખલ કરાયેલ, Exh ૧૨૧
દ્વારા સાબિત થયેલ.

આના દ્વારા લખાયેલ:
સહી/(અમાન્ય)
(એ. બી. ગોંડાલિયા)
સહાયક

સહી/(અમાન્ય)
અધિક સત્ર ન્યાયાધીશ જેતપુર.
દ્વારા ચકાસાયેલ:
સહી/(અપાર્ય)
(ડી. એસ. જોશી)
જુનિયર સહાયક

૪. આમ, રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી પરથી એવું લાગે છે કે અપીલકર્તા એક પરિણીત મહિલા છે.તેણીએ હરસુરભાઈ ખુમાન [ફરિયાદી સાક્ષી નં. ૨૧] સાથે લગ્ન કર્યા છે.લગ્નમાં, બે બાળકોનો જન્મ થયો; એક પુત્ર અને એક પુત્રી.અપીલકર્તા મૂળ આરોપી નં. ૨ [નિર્દોષ જાહેર કરાયેલ] સાથે ગેરકાયદેસર સંબંધમાં આવી ગયા.જેસાભાઈ ગીગાભાઈ મેર. અપીલકર્તા તેના પતિ અને બાળકોને ત્યજી દેવા માંગતી હતી જેથી તેણી પોતાનું બાકીનું જીવન તેના પ્રેમી સાથે જીવી શકે.જેસાભાઈ ગીગાભાઈ મેર. એવું લાગે છે કે અપીલકર્તાને તેના વૈવાહિક ઘરમાંથી ભાગવું મુશ્કેલ લાગ્યું અને આવા સંજોગોમાં, તેણીએ તેના મનમાં એક ખૂબ જ ઘાતક વિચારની કલ્પના કરી.તેણીએ ત્યાં જ રહેનારી આશરે ૮૦ વર્ષીય વયસ્ક વૃદ્ધાને મારી નાખવાનો નિર્ણય કર્યો અને ત્યારબાદ એવો દ્રશ્ય રચવાનો પ્રયાસ કર્યો કે જાણે અરજીકર્તાએ પોતે આત્મહત્યા કરી હોય.

ફરિયાદી પક્ષનો કેસ છે કે અપીલકર્તાએ જીવિબેન @જીવુમા લખમાનભાઈ મંડન સાગરની હત્યા કરી હતી અને તેના શરીરને એટલી હદે બાળી નાખ્યું હતું કે તે બળીને રાખ થઈ ગયું હતું. જીવિબેનના શરીરને સળગાવતી વખતે, અપીલકર્તાએ તેના કપડાં આગમાં ફેંકી દીધા જેથી એવી છાપ ઊભી થાય કે જાણે તેણે પોતે આત્મહત્યા કરી હોય. આ એક એવો કેસ છે જેમાં કોર્પસ ડિલિક્ટીની વસૂલાત કરવામાં આવી ન હતી. જે પુનઃપ્રાપ્ત કરી શકાયું તે જીવિબેનના માત્ર થોડા અવશેષો હતા. જીવિબેનના અવશેષોમાંથી ડીએનએ પરીક્ષણ પણ હાથ ધરવામાં આવ્યું ન હતું, જે બળીને રાખ થઈ ગયું હતું. અપીલકર્તાનાં પિતા એ પોતાની પુત્રીના બળી ગયેલા કપડાં જોઈ ભ્રમિત થઈને પોલીસ સ્ટેશનમાં ભારતીય દંડ સંહિતા હેઠળ કલમ ૩૦૬, ૪૯૮અ તેમજ કલમ ૧૧૪ સાથે વાંચેલી જોગવાઈઓ હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ બાબતે એફ.આઈ.આર. નોંધાવી. પતિ અને તેના પરિવારના સભ્યોની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી જાણે કે અપીલકર્તાએ તેણીને થતી સતામણીને કારણે આત્મહત્યા કરી હોય. જ્યારે અહીં અપીલકર્તાના પિતા દ્વારા નોંધાયેલી એફ. આઈ. આર. ની તપાસ ચાલી રહી હતી, ત્યારે પોલીસને અમુક સંકેત મળ્યો કે અપીલકર્તા જીવીત છે. આવા સંજોગોમાં, પોલીસે અહીં અપીલકર્તાને અટકાવી અને અટકાવ્યા પછી, તેણીનું નિવેદન તારીખ ૧૧/૧૧/૨૦૧૧ [આંક ૮૮] નોંધ્યું.

૫. અપીલકર્તા દ્વારા અહીં નોંધાયેલ અપીલકર્તાનું નિવેદન તારીખ ૧૧/૧૧/૨૦૧૧, આંક ૮૮ ની પ્રકૃતી કબુલાત કરતી છે.નિવેદનનો સાચો અંગ્રેજી અનુવાદ નીચે મુજબ છે:-

મારું નામ મનીષાબેન @મીનાબેન છે, જે હરસુરભાઈ કબુભાઈની પત્ની છે, જાતિ-કાંઠી દરબાર, ઉપનામ-ખુમાન, જીલ્લાના નાનાભાઈ બસિયાની પુત્રી, ઉંમર-૨૭, વ્યવસાય-ઘરગથ્થુ કામો, રહેઠાણ- હાલમાં મીતી, તાલુકા- માણાવદર, જિલ્લા-જુનાગઢ, મૂળ રહે -રૂપવતી ગામ, તાલુકા-જેતપુર, જિલ્લા-રાજકોટ.

વ્યક્તિગત રીતે પૂછવામાં આવતા, હું કહું છું કે, હું રૂપવતી ગામમાં ઉપરોક્ત સરનામે મારા વૈવાહિક ઘરમાં રહેતી હતી અને હું ઘરના કામ કરતી હતી.મારા માતાપિતાનું ઘર ગલાથ બરવાલા, તાલુકા-ભેસાણ ખાતે છે.મારા માતા-પિતા અને મારો ભાઈ ઉમેદ ત્યાં રહે છે.મારી મોટી બહેન શિલ્પાબેન બિલખા નજીકના ઉમરાલા ગામના ગતુભાઈ વાલા સાથે પરણેલી છે અને ત્યાં રહે છે.ઉમેદ મારાથી નાનો છે અને તે પરિણીત પણ છે.મેં અમારા ગામ ગલાથ બરવાલામાં ધોરણ ૮ સુધી અભ્યાસ કર્યો છે.મારી મોટી બહેનના લગ્ન થઈ ગયા અને મારી માતાને છાતીમાં દુખાવો થતો હોવાથી, મેં મારો અભ્યાસ છોડી દીધો અને ઘરના કામોમાં વ્યસ્ત થઈ ગઈ.જાન્યુઆરી, ૨૦૦૬માં રૂપવતી ગામના હરસુરભાઈ લખુભાઈ

પુમાન સાથે લગ્ન કર્યા પછી, હું રૂપાવતીમાં મારા વૈવાહિક ઘરમાં રહેવા
આવી.રૂપાવતીમાં, હું મારા સાસુ-સસરા અને પતિ હરસુરભાઈ સાથે
રહેતી હતી, જે બિલખામાં એક કોલેજમાં કામ કરે છે અને ખેતી કરે છે
કારણ કે તેમની પાસે લગભગ ૨૫ વીંછા જમીન છે.મારી ત્રણ નાંદ છે,
જેમના લગ્ન મારા લગ્ન પહેલા જ થઈ ગયા હતા.મારા પતિને કોઈ ભાઈ
નથી.મને હર્પાલ નામનો એક પુત્ર છે જેનો જન્મ ૨૦૦૮માં મારા
લગ્નજીવન દરમિયાન થયો હતો.મારા પતિ હરસુરભાઈ સવારે સાડા છ વાગ્યે
નોકરી પર જતા અને બપોરે દોઢ કે બે વાગ્યે ઘરે પરત ફરતા.તે રજાઓ પર
ખેતરમાં કામ કરવા જતો હતો.હું મારા પતિ અને સાસુ-સસરા સાથે
રૂપાવતીમાં રહેતી હતી.મારા સસરાના ભાઈ વાલકુભાઈ દાદુભાઈ અને
તેમનો પુત્ર જયરાજ, જે પરિણીત છે અને પોતાની પત્ની સાથે અલગ રહે
છે, અમારા ઘરની નજીક રહે છે.તેઓ ખેતી કરે છે.મારા લગ્ન પહેલા ઘણા
વર્ષોથી તેઓ અલગ રહેતા હતા.મારા સસરા લખુભાઈ, જેમને હું 'મામા'
(મામા) તરીકે સંબોધીશ, મારા લગ્ન સમયથી જ શ્વાસની સમસ્યાથી
પીડાય છે અને મારા પુત્રના જન્મ પછી તેમને લકવો થયો હતો અને
ત્યારથી તેઓ પથારીવશ છે.મારા વૈવાહિક ઘરે અમારો મોબાઈલ ફોન નં.
૯૯૨૫૫૦૮૬૩૮ હતો.હું પણ આ મોબાઈલનો ઉપયોગ કરતી હતી અને
ક્યારેક હું તેમાંથી મારા સંબંધીઓને ફોન કરતી હતી.

ગલાથ બરવાલામાં રહેતા મારા પિતા જીલુભાઈ નાનાભાઈ બાસિયાએ
૦૪/૦૭/૧૧ પર પોલીસ સમક્ષ નોંધાવેલી ફરિયાદના સંદર્ભમાં
વ્યક્તિગત રીતે પૂછવામાં આવતા, હું કહું છું કે;

જ્યારે હું રૂપવતી ગામમાં મારા વૈવાહિક ઘરે હતી, ત્યારે ટેલિફોનિક
વાતચીત દ્વારા મારે જયેશ મેર સાથે સંબંધ વિકસ્યો હતો.હું તેની સાથે
રહેવા માંગતી હોવાથી, હું તારીખ ૨૬/૦૬/૧૧ ના રોજ સવારે લગભગ
ચાર વાગ્યે મારા વૈવાહિક ઘરમાંથી નીકળી ગઈ જ્યારે મારી સાસુ, જેને હું
'ફઈ' કહું છું, મારા સસરા, જેને હું 'મામા' કહું છું, મારા પતિ અને મારો
પુત્ર સૂઈ રહ્યા હતા.ત્યારબાદ, હું લગભગ ૮૦ થી ૮૫ વર્ષની ઉંમરના
જીપુબેન સાગરના ઘરે ગઈ, જે અમારા ગામની બહારના વિસ્તારમાં એકલા
રહેતા હતા.ત્યારબાદ, મેં તેણીનું કપડાથી ગળું દબાવી દીધું અને જ્યારે
તેણી તેના ઘરમાં ખાટલા પર સૂઈ રહી હતી ત્યારે તેની હત્યા કરી
દીધી.ત્યારબાદ, હું તેને મારા ઘરની નજીક લઈ ગઈ અને મેં તેના પર
કેરોસીન છાંટીને તેને આગ ચાંપી દીધી.જ્યારે તે સળગી રહી હતી, ત્યારે
મેં તેના પર મારા કપડાં ફેંકી દીધા અને હું ત્યાંથી ભાગી ગઈ.ત્યારબાદ હું
મારા પ્રેમી જયેશ મેર સાથે ભાગી ગઈ હતી.

મેં જિવુબેન સાગરની હત્યા કરી અને તેને આગ ચાંપી દીધી અને હું જાતે જ મારા પ્રેમી પાસે ગઈ.મેં જિવુબેનને બાળી નાખી અને મારા કપડાં તેના પર ફેંકી દીધા, અને તેથી, મારા સંબંધીઓ માનતા હતા કે હું મરી ગઈ છું.તેથી, મારા પિતાએ પોલીસમાં ફરિયાદ નોંધાવી હશે.પણ હકીકતમાં હું મરી નથી.હું ભાગી ગઈ હતી.

મારા લગ્ન પાંચ વર્ષ પહેલાં થયા હતા અને તે સમય સુધી હું રૂપવતી ગામમાં મારા સાસુ-સસરાના ઘરે રહેતી હતી.મારા વૈવાહિક જીવન દરમિયાન, મારા સાસરિયાઓ, મારા પતિ અથવા મારા સસરાના ભાઈ વાલ્કુભાઈ અથવા તેમના પુત્ર જયરાજભાઈ, જે મારા દિય છે, તેમના દ્વારા મને કોઈ સતામણી કરવામાં આવી ન હતી.

હું નાખુશ થઈને ક્યારેય મારા પૈતૃક ઘરે ગઈ ન હતી અને ન તો હું ત્યાં લાંબા સમય સુધી રહી હતી.મારા સાસરિયાઓ દ્વારા મને હેરાન કરવામાં આવી ન હતી.પરંતુ, હું મરી ગઈ હોવાનું માનવામાં આવતું હોવાથી, મારા પિતા દુઃખમાં હતા, અને તેથી, તેમણે આ ફરિયાદ નોંધાવી હશે.બીજું કોઈ કારણ નથી.મને મારા પતિ, મારા સસરાના ભાઈ અથવા તેમના પુત્ર સામે કોઈ ફરિયાદ નથી.

એ વાત સાચી છે કે, મારા સસરાના ભાઈએ પોતાની જમીન વેચી દીધી હતી.તે સાચું નથી કે તેણે મારા સાસુ-સસરાની જમીન પર બળજબરીથી કબજો કર્યો હતો.જો કે, જમીન વિશે સામાન્ય ચર્ચાઓ થઈ હતી.

ઉપર જણાવેલી હકીકતો ખરી અને સાચી હોવાથી, હું નીચે મારી સહી કરું છું.

૬. ઉપર ઉલ્લેખિત નિવેદન નોંધ્યા પછી પોલીસને સમજાયું કે અહીં અપીલકર્તાએ આત્મહત્યા કરી હોવાનું નાટક કર્યું હતું, પરંતુ હકીકતમાં, અપીલકર્તાએ જીવિબેનની હત્યા કરી હતી અને ત્યારબાદ જીવિબેનનો મૃતદેહ સળગાવી દેવામાં આવ્યો હતો.

૭. પોલીસ અધિકારી દ્વારા એફ. આઈ. આર. નોંધાતા તપાસ શરૂ થઈ હતી.પંચ સાક્ષીઓની હાજરીમાં ગુન્હા વાળી જગ્યાનું પંચનામું આંક-૨૮ થી દોરવામાં આવ્યું હતું.જિવિબેનના શરીરના અવશેષો આંક-૨૪નું પંચનામું દોરીને એકત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા.ઘટના સ્થળ પરથી એકત્રિત કરવામાં આવેલી ચીજવસ્તુઓને સીરોલોજીકલ પરીક્ષણ માટે ફોરેન્સિક સાયન્સ લેબોરેટરીમાં મોકલવામાં આવી હતી.અન્ય ઘણા પંચનામા દોરવામાં આવ્યા હતા.વિવિધ સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા હતા.તપાસના અંતે જે. એમ. એફ. સી.,

જેતપુરની અદાલતમાં આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. ચાર્જશીટ ફાઈલ કરવાને પરિણામે ફોજદારી કેસ નં. ૪૬૭ / ૨૦૧૨ રૂપે પૂર્ણતા પ્રાપ્ત થઈ. આ કેસ ખાસ કરીને સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા સુનાવણીપાત્ર હોવાથી, જે. એમ. એફ. સી. દ્વારા ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ-૨૦૮ની જોગવાઈઓ હેઠળ સેશન્સ જજ, જેતપુરની અદાલતમાં આ તબદી કરવામાં આવ્યું હતું. આ ફોજદારી કેસની સત્ર કોર્ટમાં મોકલી આપવાના પરિણામે સત્ર કેસ નં. ૧૦ ઓફ ૨૦૧૩ રૂપે પૂર્ણતા પ્રાપ્ત થઈ. તા. ૨૮/૦૬/૨૦૧૩ના હુકમથી ટ્રાયલ જજશ્રીએ અપીલકર્તા તથા સહઅપવાદી સામે ચાર્જ ફ્રેમ આંક-૧૩થી કર્યો. અપીલકર્તા તથા સહઅપવાદીએ ગુનાની કબૂલાત કરી નહીં અને ટ્રાયલની માંગણી કરી.

૮. ફરિયાદી પક્ષે નીચેના સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી.

- (૧) આંક-૧૮ થી સાક્ષી ડૉ. મનસુખભાઈ છગનભાઈની જુબાની.
- (૨) આંક-૨૧ થી સાક્ષીની જુબાની- ડૉ. જૈનિકભાઈ પંકજભાઈ શાહ.
- (૩) આંક-૨૭ થી ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી પરબતભાઈ કેશુભાઈ ધડુક જુબાની.
- (૪) આંક-૩૧ થી ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી વાલજીભાઈ વિરજીભાઈ કારેનાની જુબાની.
- (૫) આંક-૧૮ થી ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી જગુભાઈ જાદવભાઈ બોરિસાગરની જુબાની.

(૬) આંક-૩૬ થી ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી જીતેન્દ્રભાઈ બાબૂલાલ મારુની જુબાની.

(૭) આંક- ૪૪થી ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી મનસુખભાઈ માલાભાઈ રાઠોડની જુબાની.

(૮)આંક- ૪૬થી ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી રામભાઈ ભયભાઈ બંધિયાની જુબાની.

(૯) આંક- ૪૮થી ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી લખાભાઈ નારનભાઈ રાઠોડની જુબાની.

(૧૦) આંક- ૪૯થી ફરિયાદપક્ષનામ્ સાક્ષી જેઠાભાઈ રાજાભાઈ મોરીની જુબાની

(૧૧) આંક- ૫૧થી ફરિયાદ પક્ષનાં સાક્ષી છગનભાઈ પુનાભાઈ ખેરની જુબાની.

(૧૨) આંક- ૫૨થી ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી લખમનભાઈ દેવાભાઈ પરમારની જુબાની.

(૧૩) આંક- ૫૪થી ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી દિનેશભાઈ ત્રિકમભાઈ રાઠોડની જુબાની.

(૧૪) આંક- ૫૫થી ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી જાવિદભાઈ સુલતાનભાઈ સંધીની જુબાની.

(૧૫)આંક- ૫૭થી ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી હેમતભાઈ મુલજિભાઈ રાઠોડની જુબાની.

- (૧૬) આંક- ૫૮થી સાક્ષી અનિલકુમાર પ્રભુદાસ ગાથા, નોટરીની જુબાની.
- (૧૭) આંક- ૬૧થી સુરેશભાઈ ખિમજિભાઈ ગોંડાલિયા, તલાટી-કમ-મંત્રીની જુબાની.
- (૧૮) આંક- ૬૭થી સાક્ષી જયરાજભાઈ વાલ્કુભાઈ કુમારની જુબાની.
- (૧૯) આંક- ૬૮થી સાક્ષી વાલ્કુભાઈ માનસુરભાઈ ખુમારની જુબાની.
- (૨૦) આંક- ૭૦થી વિરાવાલા હથિયાવાલા વાળા, સરપંચની જુબાની.
- (૨૧) આંક- ૭૮થી સાક્ષી હરસુરભાઈ લખુભાઈ ખુમારની જુબાની.
- (૨૨) આંક- ૮૪થી સાક્ષી જીલુભાઈ નાનાભાઈ બસિયાની જુબાની.
- (૨૩) આંક- ૮૮થી સાક્ષી ઉમેદભાઈ જીલુભાઈ બસિયાની જુબાની.
- (૨૪) આંક- ૧૦૩થી સાક્ષી હરેશભાઈ અમૃતલાલ જોશીની જુબાની.
- (૨૫) આંક- ૧૦૪થી સાક્ષી હિરિબેન નાથભાઈ ગરચરની જુબાની.
- (૨૬) આંક - ૧૦૫ થી સાક્ષી શાંતાબેન ગોરધનભાઈ સાગરની જુબાની.
- (૨૭) આંક - ૧૦૬ થી સાક્ષી મધુબેન કાંજીભાઈ સાગરની જુબાની.
- (૨૮) આંક - ૧૦૭ થી સાક્ષી લખમનભાઈ રામભાઈ ગરચરની જુબાની.
- (૨૯) આંક - ૧૦૮ થી સાક્ષી કાનજીભાઈ ભગવાનજીભાઈ જોગિયાની જુબાની.
- (૩૦) આંક - ૧૧૦ થી સાક્ષી મશરીભાઈ વિરમભાઈ કડછાની જુબાની.
- (૩૧) આંક - ૧૧૧ થી સાક્ષી અજીતભાઈ નાગજનભાઈ મેરની જુબાની.

- (૩૨) આંક -૧૦૫ થી સાક્ષી અર્જનભાઈ પરબતભાઈ મેત ઓડેદરાની જુબાની.
- (૩૩) આંક -૧૧૬ થી સાક્ષી તનસુખભાઈ નતાલાલ આશરા, એફએસએલ અધિકારી ની જુબાની.
- (૩૪) આંક -૧૧૮ થી ખાતે રામજીતસિંહ બુદ્ધસિંહ યાદવ, એ.એસ.આઈની જુબાની.
- (૩૫) આંક -૧૨૫ થી કૃષ્ણકુમાર હિમ્મતસિંહ ગોહિલ, પી. આઈ. ની જુબાની.
- (૩૬) આંક-૧૩૧ થી શિરીષચંદ્ર વિનોદરાય રાવલ, વૈજ્ઞાનિક અધિકારી ની જુબાની.
- (૩૭) આંક-૧૪૦થી કાશ્મીરીબેન શૈલેષકુમાર દેસાઈ, વૈજ્ઞાનિક અધિકારી ની જુબાની.
- (૩૮) આંક-૧૪૩થી સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટર બલવંતરાઈ દહ્યાભાઈ બેરાની જુબાની.
- (૩૯) આંક-૧૪૮થી ડૉ. નિકુંજભાઈ નરહરિભાઈ બ્રહ્મભટ્ટની જુબાની.
- (૪૦) આંક-૧૭૦થી સાક્ષી ગોરધનભાઈ કાનાભાઈ કારેનાની જુબાની.
- (૪૧) આંક-૧૭૧થી સાક્ષી સુરેન્દ્રભાઈ સુરગભાઈ બસિયાની જુબાની.
- (૪૨) આંક-૧૭૨થી સાક્ષી પરસોત્તમભાઈ પોપટભાઈ કારેનાની જુબાની.
- (૪૩) આંક-૧૭૩થી સાક્ષી રવિભાઈ બેચરભાઈ કારેનાની જુબાની.
- (૪૪) આંક-૧૭૫થી સાક્ષી વિપુલભાઈ ધીરુભાઈ અજાનીની જુબાની.

(૪૫) આંક - ૧૭૮થી પી. એસ. ઓ., સંગીતા બેન મેઘજિભાઈ રાઠોડની જુબાની.

(૪૬) આંક - ૧૮૫થી પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર અર્જુનભાઈ કરસનભાઈ ચૌહાણની જુબાની.

(૪૭) આંક - ૨૦૦ થી હેડ કોન્સ્ટેબલ દેવજીભાઈ કુર્જીભાઈ મેરની જુબાની.

(૪૮) આંક-૨૦૩થી પી.એસ. આઈ નીતિનકુમાર કાંતિલાલ વ્યાસની જુબાની.

(૪૯) આંક - ૨૨૬થી પીએસઆઈ રમેશચંદ્ર લાલજીભાઈ દવેની જુબાની.

૯. ફરિયાદ પક્ષે નીચે મુજબનાં દસ્તાવેજ પુરાવાઓ આપ્યા.

// દસ્તાવેજ પુરાવાઓ //

અનુ. ક્રમાંક	દસ્તાવેજોની વિગતો	આંક
1.	સંદર્ભ ચાદી	૨૦
2.	મરણોત્તર ફોર્મમાંથી પ્રાપ્ત થયેલી ચાદી	૨૨
3.	તાલુકા પોલીસ સ્ટેશન, જેતપુર દ્વારા લખાયેલ પત્ર	૨૩
4.	હાડકાનાં ટુકડાઓના વિશ્લેષણ માટે મોકલવામાં આવેલ ચાદી.	૨૪
5.	સંબંધિત તબીબી અધિકારી દ્વારા ઉપરોક્ત હાડકાં વિશે ચાદી મોકલવામાં આવ્યા હતા, જે અગાઉ સરકારી	૨૫

	હોસ્પિટલ, જેતપુરના તબીબી અધિકારીને મોકલવામાં આવ્યા હતા.	
6.	મેડિકલ ઓફિસર, જેતપુરનો ફોરવર્ડિંગ લેટર.	૨૬
7.	ગુના વાળી જગ્યાનું પંચનામું.	૨૮
8.	જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનના ગુ.ર. નં. ૬૮/૨૦૧૧ દ્વારા ગુનાના સ્થળનો પંચનામા	૩૨
9.	મુદ્દામાલની જમીના પંચનામા અંગે પંચની સહીઓ ધરાવતી સ્લિપ.	૩૩
10.	લગ્ન આમંત્રણ પત્રીકા રજુ કરવા અંગે પંચનામા.	૩૫
11.	લગ્ન આમંત્રણ કાર્ડ સાથે કવર જે કવર ખોલીને બહાર કાઢવામાં આવ્યું હતું.	૩૬
12.	પંચની સહી ધરાવતી બે સ્લિપ.	૩૭, ૩૮
13.	પંચનામા.	૪૩
14.	આરોપી નં. ૧ ને અટકાયતમાં લેવા અંગે તેની કંઈક બતાવવાની તૈયારી વિશેનો પંચનામું.	૪૫
15.	ગુનાના સ્થળેથી ચીજવસ્તુઓની જમી વિશે પંચનામા.	૪૭
16.	આરોપી નં. ૨એ ઘરેણાં વેચીને જે રકમ મેળવી હતી તેની જમીનો પંચનામા.	૫૦

17.	આરોપી નં. ૨ એ વેચેલા દાગીના જપ્ત કરવા બાબતનો પંચનામું.	૫૩
18.	દાગીનાના બીબા (મોલ્ડ) રજૂ કરવા બાબતનો પંચનામું.	૫૬
19.	નોટરી રજિસ્ટરના સારાંશની નકલ (એન્ટ્રી નં. ૧૦૧૮ અને ૧૦૧૯)	૫૯
20.	લિવ-ઇન રિલેશનશિપ (મૈત્રી કરાર) સંબંધિત દસ્તાવેજની ફોટોકોપી	૬૦
21.	મૃત્યુ નોંધનું પ્રમાણપત્ર/આરોપી નં. ૧ ની એન્ટ્રી.	૬૨
22.	મૃત્યુ નોંધણીઓના રજિસ્ટરનો સારાંશ.	૬૩
23.	જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનને જીવીમા ગુમ થયા અંગે જાણ કરતો પત્ર.	૬૪
24.	અશક્ત વૃદ્ધ જીવીમા માટે ચૂંટણી કાર્ડ અને રાહત અંગેનો આદેશ.	૬૫
25.	હરસુખભાઈ દ્વારા મરણ નોંધણી પ્રમાણપત્ર મેળવવા માટે સુપરત કરાયેલી અરજી.	૬૬
26.	આદરણીય કોર્ટમાં ગુનો ન બનવા અંગે સુપરત કરાયેલ રિપોર્ટ.	૭૯
27.	કલમ ૩૦૬, ૪૯૮-એ હેઠળની ફરિયાદ.૧૧૪.	૮૦
28.	મરણ નોંધ કરવા બાબતની માહિતી અંગેનું પ્રમાણપત્ર.	૮૧

29.	કલમ ૩૦૬ના કેસમાં તેમની અટકાયત માટે તૈયાર કરાયેલ ધરપકડ પંચનામું.	૮૨
30.	પોલીસ યાદી તેમની જામીનગીરી માટે રજૂ કરવામાં આવી.	૮૩
31.	ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૬૯ હેઠળ અહેવાલ	૮૭
32.	આરોપી નં. ૧ ને કોઈ સતામણી ન કરવાનું નિવેદન.	૮૮
33.	ફરિયાદીનો પુરશીશ જાહેર કરે છે કે તેને પોલીસની પ્રક્રિયા સામે કોઈ વિવાદ નથી.	૮૯
34.	સરકારી હોસ્પિટલ, જેતપુર દ્વારા લેવામાં આવેલા લોહીના નમૂનાનું ફોર્મ.	૯૫
35.	મનીષાબેનના મૃત્યુ અંગે નોંધાયેલી ફરિયાદમાં પોલીસે માંગેલી સમરીના કેસમાં રોકાયેલા એડવોકેટનું વકાલતનામું.	૯૬
36.	સમરી કેસમાં મૂળ ફરિયાદી વતી રજૂ કરાયેલ પરસુઈસ.	૯૭
37.	રાજકોટ પોલીસ કંટ્રોલ રૂમમાંથી પ્રાપ્ત થયેલી પોલીસ યાદી.	૧૧૭
38.	ગુનાના સ્થળના નિરીક્ષણનો અહેવાલ.	૧૧૮
39.	તપાસ માટે નિયુક્તિ આદેશ.	૧૨૦
40.	એફ. આઈ. આર ફોર્મ નં. ૧૫૪.	૧૨૧

41.	ગંભીર ગુનાનો ઈ-મેલ.	૧૨૨
42.	નાયબ પોલીસ અધિક્ષકને ફોરવર્ડ કરેલી યાદી.ગંભીર ગુનાના ઈ-મેલની સાથે.	૧૨૩
43.	સ્ટેશન ડાયરીમાં કરવામાં આવેલી એન્ટ્રીનો સારાંશ.	૧૨૪
44.	સ્ટેશન ડાયરીની નોંધ નં. ૧૩ નો સારાંશ.	૧૨૬
45.	આગળની કાર્યવાહી કરવા માટે તાલુકા પોલીસ, જેતપુરને રિપોર્ટ મોકલવામાં આવ્યો.	૧૨૭
46.	ચહેરો ઓળખ ફોર્મ.	૧૨૮
47.	પાર્સલ સાથે પત્ર મળ્યો.	૧૩૨
48.	સત્તાનું પ્રમાણપત્ર.	૧૩૩
49.	પોસ્ટમોર્ટમ પરીક્ષાની નકલ.	૧૩૪
50.	વિસેરાના વિશ્લેષણ વિશે પત્ર.	૧૩૫
51.	સીલથી ભરેલું પેકેટ મળવાની રસીદ.	૧૩૬
52.	મુદ્દામાલના વિશ્લેષણ અંગેનો પત્ર.	૧૩૭
53.	વિશ્લેષણ અહેવાલ	૧૩૮
54.	જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનનો પત્ર, જાવક નં. ૨૯૧/૧૨.	૧૩૯

55.	ધોરાજી પાસેથી મળેલા મુદ્દામાલના બે પાર્સલનું વિશ્લેષણ કર્યા પછી સી. પી. આઈ. ને પત્ર મોકલવામાં આવ્યો હતો.	૧૪૧
56.	હાડકાંમાં લોહીની ગેરહાજરી અંગે વિશ્લેષણ અહેવાલ.	૧૪૨
57.	ગુનાના સ્થળનો નકશો તૈયાર કરવા જણાવતો પત્ર મળ્યો.	૧૪૪
58.	જીવુબેનના ઘરની નજીકના ગુનાના સ્થળનો નકશો.	૧૪૫
59.	હરસુખભાઈ ખુમાનના પશુશાળાના ગુનાના સ્થળનો નકશો.	૧૪૬
૫૯.	ડી. એન. એ. (ટેસ્ટ) કરવા માટે મોકલવામાં આવેલ પત્ર	૧૪૯
૬૦	ધોરાજીના પી. આઈ. ના સત્તાનું પ્રમાણપત્ર	૧૫૦
૬૧	અંબાબેનના લોહીના નમૂનાનું ઓળખ સ્વરૂપ	૧૫૧
૬૨	ડી. એન. એ. માટે મુદ્દામાલ મેળવવાની રસીદ.	૧૫૨
૬૩	પત્ર મોકલવાની સાથે મુદ્દામાલનો અહેવાલ	૧૫૩
૬૪	સર્કલ પી. આઈ. ને મુદ્દામાલ સાથે પત્ર મળ્યો	૧૫૪
૬૫	સત્તાનું પ્રમાણપત્ર.	૧૫૫
૬૬	મુદ્દામાલ મળ્યા બદલની પહોંચ.	૧૫૬
૬૭	પ્રેષિત પત્ર સાથેનો અહેવાલ.	૧૫૭
૬૮	આરોપી નં. ૧ અને તેના ભાઈ ઉમેદભાઈની ઓળખના ફોર્મ.	૧૫૮

૬૯	સત્તાનું પ્રમાણપત્ર.	૧૫૯
૭૦	ઉમેદભાઈ જીલુભાઈનું ઓળખપત્ર.	૧૬૦
૭૧	મનીષાબેન હરસુરભાઈનું ઓળખપત્ર.	૧૬૧
૭૨	પોલીસ યાદીયાદી	૧૬૨
૭૩	સત્તાનું પ્રમાણપત્ર.૧૬૩૭૪જીલુભાઈ નાનુભાઈનું ઓળખપત્ર.જીલુભાઈનાનુભાઈ.	
૭૪	જીલુભાઈ નાનુભાઈનું ઓળખપત્ર	૧૬૪
૭૫	શાંતુબેન જીલુભાઈ નાનુભાઈનું ઓળખપત્ર.	૧૬૫
૭૬	મુદ્દામાલની રસીદ પ્રાપ્ત થઈ (તા.૧૬-૧૧-૧૧).	૧૬૬
૭૭	મુદ્દામાલની રસીદ પ્રાપ્ત થઈ (તા.૨૨-૧૧-૧૧).	૧૬૭
૭૮	ડી.એન.એ. રિપોર્ટ્સ આંક નં. ૧૬૮ થી ૧૬૯.	૧૬૮ ૧૬૯
૭૯	ગુમ થયેલ વ્યક્તિના પરિશિષ્ટ - ૧ નું ફોર્મ.	૧૮૦
૮૦	ગુમ થયેલ વ્યક્તિનું સંદેશ પત્રક	૧૮૧
૮૧	ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમની ફોર્મ ક્રમાંક ૧૫૪.૩૦૬.	૧૮૨
૮૨	સ્ટેશન ડેટા એન્ટ્રી નં. ૧૩ની નકલ, જીલુભાઈની ફરિયાદ.	૧૮૩
૮૩	ગુના રજી. નં. ૬૮/૧૧ની તપાસ માટે ડેપ્યુટ ઓર્ડર.	૧૮૪
૮૪	નાયબ પોલીસ અધિક્ષક, જેતપુરને ઈ-મેલ સંદેશ મોકલ્યો.	૧૮૬

૮૫	S.P., રાજકોટ પાસેથી પરવાનગી માંગતી પોલીસ યાદી.	૧૮૭
૮૬	એસ. પી. રાજકોટ દ્વારા આપવામાં આવેલી પરવાનગી.	૧૮૮
૮૭	બરોડા જવા માટે એક ઈ-મેલ મોકલવામાં આવ્યો હતો.	૧૮૯
૮૮	મેડિકલ ઓફિસર, જેતપુરને અંબાબેનના ડી.એન.એ. નમૂના લેવા માટે યાદી કરી.	૧૯૦
૮૯	ડી. એન. એ. પરીક્ષણના નમૂના ગાંધીનગર મોકલવા અંગે લખેલો પત્ર.	૧૯૧
૯૦	નાયબ પોલીસ અધિક્ષક, જેતપુર દ્વારા જારી કરાયેલ સત્તાનું પ્રમાણપત્ર.	૧૯૨
૯૧	એફ. એસ. એલ. ગાંધીનગરને નમૂનાઓની રસીદ મળી છે.	૧૯૩
૯૨	વડોદરાથી જેતપુર ખાતે આગમન થયાની જાણ કરવા બાબત યાદી.	૧૯૪
૯૩	મેડિકલ કોલેજ, રાજકોટને અવશેષ અંગે અભિપ્રાય માંગવા બાબત યાદી લખવામાં આવી છે.	૧૯૫
૯૪	એફ. એસ. એલ. ગાંધીનગરને લખેલો પત્ર	૧૯૬
૯૫	સત્તાનું પ્રમાણપત્ર.	૧૯૭
૯૬	એફ. એસ. એલ. ગાંધીનગરને મુદ્દામાલ વિશેની રસીદ	૧૯૮

	મળી છે.	
૯૭	મેડિકલ કોલેજ, રાજકોટને અવશેષ અને રિપોર્ટ માંગવા બાબત પત્ર લખ્યો.	૧૯૯
૯૮	ગુનો નોંધવા માટે તૈયાર કરાયેલો અહેવાલ.	૨૦૪
૯૯	મૂળ ફરિયાદ.	૨૦૫
૧૦૦	માનવ અવશેષોની તપાસ કરવા માટે તબીબી અધિકારીને કરવામાં આવેલી નોંધ.	૨૦૬
૧૦૧	મરણોત્તર પત્રક.	૨૦૭
૧૦૨	ફોરેન્સિક વિભાગનો ટૂંકો અહેવાલ.	૨૦૮
૧૦૩	મેડિકલ કોલેજ દ્વારા તપાસ પત્ર.	૨૦૯
૧૦૪	મોર્લિંગ બિલ ઓફ જ્વેલર્સ.	૨૧૦
૧૦૫	ડી. એન. જ્વેલર્સ બિલ.	૨૧૧
૧૦૬	મુદ્દામાલ રસીદ.	૨૧૨
૧૦૭	ડી. એન. એ. નમૂનાઓ એકત્ર કરવા માટે જેતપુર હોસ્પિટલને નોંધ.	૨૧૩
૧૦૮	ડી. એન. એ. માટે મીનાબેનનું ઓળખ પત્રક.	૨૧૪
૧૦૯	ડી. એન. એ. માટે જીલુભાઈનું ઓળખ પત્રક	૨૧૫

૧૧૦	ઉમેદભાઈનું ડ્રાઈવિંગ લાઈસન્સ.	૨૧૬
૧૧૧	મીનાબેનના ડી. એન. એ. નમૂના એકત્ર કરવા માટે એફ. એસ. એલ. ગાંધીનગરને કરવામાં આવેલ અહેવાલ	૨૧૭
૧૧૨	મનીષાબેનના માતા અને પિતાના ડી.એન.એ. પરીક્ષણ અહેવાલો.	૨૧૮
૧૧૩	મીનાબેનની માતાના ડી. એન. એ. પરીક્ષણ નમૂના એકત્રિત કરવા માટે તબીબી અધિકારીને સંબોધીને લખેલી નોંધ.	૨૧૯
૧૧૪	જ્યુ.મેજી.ફ.ક. દ્વારા કેસ-ડાયરી રજૂ કરવા માટે જેતપુર પોલીસ સ્ટેશનને લખેલો પત્ર.	૨૨૦
૧૧૫	ગુના રજી. નોંધ નં. ૬૮/૧૧ ની નકલ	૨૨૭
૧૧૬	ગુનો નોંધણી કરવા માટે લખેલી નોંધ	૨૨૮
૧૧૭	તપાસ માટે ડેપ્યુટ ઓર્ડર.	૨૨૯
૧૧૮	કલમ ૧૭૬ ઉમેરવા માટે કરવામાં આવેલ અહેવાલ	૨૩૦
૧૧૯	આરોપીની તબીબી તપાસ માટે બનાવેલી નોંધ	૨૩૧
૧૨૦	આરોપીની સંભાળ રાખવા અંગેનો અહેવાલ	૨૩૨
૧૨૧	મુદ્દામાલને કસ્ટડીમાં લેવાનો અહેવાલ	૨૩૩

૧૨૨	સત્તા અંગેનું પ્રમાણપત્ર	૨૩૪
૧૨૩	એફ. એસ. એલ. દ્વારા પ્રાપ્ત મુદામાલની રસીદ	૨૩૫
૧૨૪	એફ. એસ. એલ. અહેવાલ	૨૩૬
૧૨૫	ડેથ રજિસ્ટર એન્ટ્રીની નકલ	૨૩૭
૧૨૬	મૃતક મનીષાબેનનું મૃત્યુ પ્રમાણપત્ર અને જમીનની ફાળવણી વિશેની વિગતો રજૂ કરવા માટે તલાટી કમ મંત્રી દ્વારા નોંધ.	૨૩૮
૧૨૭	'સી' સારાંશને મંજૂરી આપવા માટેનો અહેવાલ	૨૪૨
૧૨૮	ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૮-અ, ૩૦૬ મુજબના મુદ્દામાલની તપાસ કરવા બાબત એફ.એસ.એલ. રાજકોટને પત્ર લખવામાં આવ્યો.	૨૪૩
૧૨૯	એફ. એસ. એલ. ને પત્ર લખ્યો	૨૪૪
૧૩૦	ડી. એન. એ. પરીક્ષણોના નમૂના એકત્ર કરવા માટે તબીબી અધિકારીને લખેલી નોંધ.	૨૪૫
૧૩૧	સત્તા અંગેનું પ્રમાણપત્ર	૨૪૬
૧૩૨	એફ. એસ. એલ. ગાંધીનગરને સત્તાનું પ્રમાણપત્ર આપવામાં આવ્યું	૨૪૭
૧૩૩	એફ. એસ. એલ. રાજકોટ દ્વારા મુદ્દામાલની વિગતો	૨૪૮

	સાથેનો અહેવાલ કસ્ટડીમાં લેવામાં આવ્યો	
૧૩૪	સત્તા અંગે નું પ્રમાણપત્ર	૨૪૯
૧૩૫	મુદ્દામાલ મળ્યા બદલની પહોંચ.	૨૫૦
૧૩૬	મુદ્દામાલ અહેવાલ એકત્રિત કરવા માટે પ્રાપ્ત થયેલી નોંધ	૨૫૧
૧૩૭	એફ. એસ. એલ. વિશ્લેષણ અહેવાલ	૨૫૨

૧૦. આ કિસ્સામાં ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ-૩૧૩ હેઠળ આરોપીના નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા હતા. આથી, અપીલકર્તા અને સહઆરોપીએ જણાવ્યું કે તેઓ નિર્દોષ છે અને આ ગુનામાં તેમને ખોટી રીતે ફસાવવામાં આવ્યા છે. આખરે, અપીલકર્તા ઉપર જણાવેલ ગુનાઓ માટે દોષિત ઠર્યા હતા, જ્યારે સહઆરોપી કે જેની સાથે અપીલકર્તા ભાગી ગયા હતા અને જેના સાથે કથિત ગેરકાયદેસર સંબંધ હતા, તેને નિર્દોષ છોડી દેવામાં આવ્યો.

૧૧. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને દોષિત ઠેરવવાના આદેશ અને સજાથી અસંતુષ્ટ, અપીલકર્તા આ અપીલ સાથે આ અદાલત સમક્ષ આવ્યો છે.

૧૨. અપીલકર્તા વતી રજૂઆતો.-

અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી રતુરાજ નાનાવટીએ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાને ઉપર જણાવેલા ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે. તે રજૂ કરશે કે સમગ્ર કેસ પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવા પર આધારિત છે. તેમણે ધ્યાન દોર્યું હતું કે અપીલકર્તાની દોષિત ઠેરવણી સંપૂર્ણપણે તેણીની અતિરિક્ત ન્યાયિક કબૂલાત આંક ૮૮ પર આધારિત છે જે પોલીસ તારીખ ૧૧/૧૧/૨૦૧૧ સમક્ષ કરવામાં આવી હતી. તે રજૂ કરશે કે પોલીસ સમક્ષ અપીલકર્તાની કબૂલાત પુરાવામાં સ્વીકાર્ય નથી કારણ કે તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૨૫ અને ૨૬ દ્વારા પ્રભાવિત છે. શ્રી નાનાવટીએ રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાના આવા કબૂલાતના નિવેદનને પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૨૭ની મદદથી પુરાવામાં સ્વીકાર્ય બનાવવામાં ગંભીર ભૂલ કરી હતી. શ્રી નાનાવટીએ વધુમાં ધ્યાન દોર્યું હતું કે તે ફરિયાદી પક્ષનો કેસ છે કે અપીલકર્તાએ હિરિબેન, ફરિયાદી સાક્ષી-૨૫ સમક્ષ વધારાની ન્યાયિક કબૂલાત કરી હતી, પરંતુ હિરિબેન ફરિયાદી પક્ષના કેસને ટેકો આપવામાં નિષ્ફળ રહી હતી અને તેને પ્રતિકૂળ સાક્ષી તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હતી. આવા સંજોગોમાં, ફરિયાદી પક્ષ હિરિબેન, ફરિયાદી સાક્ષી ૨૫ સમક્ષ અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી કથિત ન્યાયેતર કબૂલાતને સાબિત કરી શક્યો ન હતો. શ્રી નાનાવટીએ રજૂઆત કરી હતી કે કબૂલાત આંક ૮૮ સિવાય, અપીલકર્તા-આરોપીને કથિત ગુના સાથે જોડવા માટે રેકૉર્ડ પર કંઈ નથી. ઉપર ઉલ્લેખિત આવા સંજોગોમાં, શ્રી નાનાવટી પ્રાર્થના કરે છે કે આ અપીલમાં

યોગ્યતા હોવાથી, તેને મંજૂરી આપવામાં આવે અને દોષિત ઠેરવવાના ચુકાદા અને આદેશને રદ કરવામાં આવે અને રદ કરવામાં આવે અને અપીલકર્તાને તાત્કાલિક મુક્ત કરવાનો આદેશ આપવામાં આવે.

૧૩. રાજ્ય વતી રજૂઆતો.

શ્રી રાવલ, રાજ્ય વતી હાજર રહેલા વિજ્ઞાન એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટરે આ અપીલનો સખત વિરોધ કર્યો હતો. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાને ખૂનના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી કારણ કે તેમણે તારીખ ૧૧/૧૧/૨૦૧૧ ના રોજ આપેલ કબૂલાતના નિવેદન, પ્રદર્શન-૮૮, પર આધાર રાખ્યો હતો. શ્રી રાવલના કહેવા મુજબ, આ કબૂલાતનું નિવેદન પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૨૫ અને ૨૬ હેઠળ આવતું નથી, કારણ કે જ્યારે અપીલકર્તાએ આ નિવેદન આપ્યું ત્યારે તે કોઈ ગુનાની આરોપી નહોતી. જોકે, શ્રી રાવલે સ્પષ્ટ રજૂઆત કરી કે કબૂલાતના નિવેદન પ્રદર્શન-૮૮ સિવાય, અપીલકર્તાને કથિત ગુના સાથે જોડતો અન્ય કોઈ પુરાવો રેકૉર્ડ પર નથી. તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું કે ફરિયાદી પક્ષ, અપીલકર્તા દ્વારા હીરીબેન (પ્રોસિક્યુશન વિટનેસ - ૨૫) સમક્ષ કરવામાં આવેલ કથિત કોર્ટ બહારના કબૂલાતને સાબિત કરી શક્યો નથી, કારણ કે હીરીબેન વિરોધી બની ગયા હતા. ઉપર જણાવેલ

સંજોગોમાં, શ્રી રાવલે વિનંતી કરી કે પ્રદર્શન-૮૮ ના કબૂલાતના નિવેદનના આધારે અપીલકર્તાની દોષિતતાને સમર્થન આપવામાં આવે.

વિશ્લેષણ:-

૧૪. પક્ષકારો વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીને જોયા પછી, એકમાત્ર પ્રશ્ન જે અમારી વિચારણા માટે આવે છે તે છે કે શું ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાને હત્યાના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં કોઈ ભૂલ કરી છે કે કેમ.

૧૫. અપીલકર્તાની સંપૂર્ણ દોષિતતા પોલીસ સમક્ષ કરેલા તેના કહેવાતા કબૂલાતના નિવેદન પ્રદર્શન-૮૮ પર આધારિત છે.અમારા મતે, ટ્રાયલ કોર્ટે પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૨૭ની મદદથી પુરાવામાં આવા કબૂલાતના નિવેદનને વાંચવામાં ગંભીર ભૂલ કરી હતી.

૧૬. આ સંજોગોમાં, અપીલકર્તાના કબૂલાતના નિવેદન, આંક-૮૮, કયા સંજોગોમાં રેકૉર્ડ કરવામાં આવ્યું હતું તે અંગેનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ આપવો આપણા માટે મહત્વપૂર્ણ છે. અમે આ કેસના તથ્યોની વિગતવાર ચર્ચા કરી છે. આ

હકીકત નિર્વિવાદ છે કે અપીલકર્તાનું નિવેદન, આંક-૮૮, અપીલકર્તાના પિતા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી એફ.આઈ.આર.ની તપાસ દરમિયાન નોંધવામાં આવ્યું હતું. તેથી, વાસ્તવમાં, અપીલકર્તાનું કહેવાતું કબૂલાતનું નિવેદન ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ-૧૬૧ હેઠળ નોંધવામાં આવ્યું હતું. આ નિવેદન ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ-૧૬૧ હેઠળ સાક્ષી તરીકે પોલીસ દ્વારા નોંધવામાં આવ્યું હોવાનું કહી શકાય. એવું કહેવું એ સંપૂર્ણપણે એક અલગ બાબત છે કે આવા નિવેદન આપનાર વ્યક્તિને પાછળથી આરોપી બનાવવામાં આવ્યો હતો. એ પણ નિર્વિવાદ છે કે આંક-૮૮ ના નિવેદનમાં, અપીલકર્તાએ તેના ગુનાની સ્પષ્ટ કબૂલાત કરી છે. આ એક સાચી કબૂલાત છે અને માત્ર ગુના કબૂલવાની સ્વીકૃતિ નથી. એ પણ નિર્વિવાદ છે કે આવા કબૂલાતના નિવેદનને પગલે, અપીલકર્તા દ્વારા કોઈ ગુનાહિત વસ્તુની શોધ કે રિકવરી કરવામાં આવી ન હતી. એ નિર્વિવાદ છે કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૨૭ હેઠળ કોઈ પંચનામા તૈયાર કરવામાં આવ્યા ન હતા. ટૂંકમાં, મૃતક જીવીબેનની હત્યા કઈ રીતે કરવામાં આવી તે અંગેની મૂળભૂત માહિતી સિવાય અન્ય કોઈ હકીકતની શોધ થઈ ન હતી, જે અપીલકર્તા દ્વારા પોલીસને આપવામાં આવી હોવાનું કહી શકાય.

૧૭. પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૧૭ હેઠળ કબૂલાતને એવી રજૂઆત તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે જે કાર્યવાહીના પક્ષકાર, જેમ કે આરોપી, દ્વારા

કરવામાં આવેલ વિવાદિત કૃત્ય અથવા સંબંધિત હકીકત અંગે કોઈ નિષ્કર્ષ સૂચવે છે. કબૂલાત સુસંગત છે અને તે કરનાર વ્યક્તિ સામે તે સાબિત થઈ શકે છે, જુઓ કલમ-૨૧. ગુનાની કબૂલાત એ આરોપીની રજૂઆતનો એક પ્રકાર છે; તે આરોપિત ગુનાહિત કૃત્યની હકીકતની સત્યતાને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં સ્વીકારવું છે.

૧૮. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તે મુદ્દામાંની તમામ હકીકતોની સ્વીકૃતિ છે અને તેમાં સ્પષ્ટ રીતે અથવા ગર્ભિત રીતે ઘણા સ્વીકારનો સમાવેશ થાય છે. પાકલા નરવનમાં સ્વામી વિ. રાજા સમ્રાટ. ૬૬ ઇન્ડ એપ ૬૬: (એઆઈઆર ૧૯૩૯ PC ૪૭) લોર્ડ એટકિને (ઇન્ડ એપના) પાન ૮૧ પર અવલોકન કર્યું:

"ગુનાની કબૂલાતથી ગુનો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં સ્વીકારવો જોઈએ, અથવા ઓછામાં ઓછું ગુનો બનાવતી તમામ હકીકતોને મુખ્યત્વે સ્વીકારવી જોઈએ. ગંભીર રીતે ગુનાહિત હકીકતની સ્વીકૃતિ, ભલે તે નિર્ણાયક રીતે ગુનાહિત હકીકત હોય તો પણ, તે પોતે જ કબૂલાત નથી, ઉદાહરણ તરીકે, આરોપી એ છરી કે રિવોલ્વરનો માલિક છે અને તાજેતરમાં તેના કબજામાં હતો જેના કારણે મૃત્યુ થયું હતું, તેની સ્વીકૃતિ, પરંતુ તે અન્ય કોઈ વ્યક્તિના કબજામાં હોવા અંગે કોઈ સ્પષ્ટતા ન હોય તો તે કબૂલાત નથી."

૧૯. પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરેલી કોઈપણ કબૂલાત સાબિત કરી શકાતી નથી; આ પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૨૫ છે. આ જોગવાઈ સાંકડી છે કારણ કે તે પોલીસ અધિકારી સમક્ષ આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાતને સાબિત કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે, પરંતુ રજૂઆત પર નહીં, અને તે વ્યાપક છે કારણ કે પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરેલી કબૂલાતનો પુરાવો ત્યારે પણ અટકાવવામાં આવે છે જ્યારે આરોપી કસ્ટડીમાં હોય કે ન હોય અને કબૂલાત તપાસ દરમિયાન થઈ હોય કે ન હોય. કલમ-૨૬ જણાવે છે કે કોઈપણ વ્યક્તિ જ્યારે પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે કરેલી કોઈ પણ કબૂલાત તેની વિરુદ્ધ સાબિત કરી શકાશે નહીં, સિવાય કે તે તાત્કાલિક મેજિસ્ટ્રેટની હાજરીમાં કરવામાં આવી હોય.

૨૦. જ્યારે કલમ-૨૫ સામાન્ય રીતે તમામ આરોપીઓ સાથે સંબંધિત છે, ત્યારે કલમ-૨૬ ખાસ કરીને પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં રહેલા લોકો (સંક્ષિપ્તતા માટે, કસ્ટડીમાં રહેલા તરીકે ઉલ્લેખિત) સાથે સંબંધિત છે. આ બંને જોગવાઈઓ પોલીસની અવિશ્વસનીયતાના સિદ્ધાંત પર આધારિત છે. કલમ-૨૭ જણાવે છે કે "જ્યારે કોઈ ગુનાના આરોપી વ્યક્તિ પાસેથી, જે પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હોય, મેળવેલી માહિતીના પરિણામે કોઈ હકીકત શોધી કાઢવામાં આવે છે, ત્યારે આવી માહિતીનો જેટલો ભાગ તે શોધી કાઢેલી હકીકત સાથે સ્પષ્ટપણે સંબંધિત હોય, ભલે તે કબૂલાત હોય કે ન હોય, તે સાબિત કરી શકાય છે."

૨૧. શું આ કલમ માત્ર કલમ-૨૬ માટે અપવાદ છે, જે તરત જ તેની આગળ આવે છે, અથવા કલમ-૨૫ અને ૨૬, અથવા કલમ-૨૪,૨૫ અને ૨૬ એક સમયે વિવાદનો વિષય હતો. તે તમામ અથવા અગાઉની કોઈપણ કલમો માટે માત્ર અપવાદ કરતાં વધુ છે; તે "માહિતી" સાથે વ્યવહાર કરે છે જ્યારે અગાઉની કલમ અથવા કલમો માત્ર કબૂલાત સાથે વ્યવહાર કરે છે; કલમ-૨૫ અને ૨૬ અમુક અંશે ઓવરલેપ થાય છે; પોલીસ અધિકારીને કસ્ટડીમાં રહેલા વ્યક્તિ દ્વારા કબૂલાત બંને દ્વારા ફટકારવામાં આવે છે. કલમ-૨૭ કસ્ટડીમાં રહેલા વ્યક્તિ પાસેથી પ્રાપ્ત અનુગામી તથ્યો દ્વારા પુષ્ટિ કરાયેલી કોઈપણ માહિતી સાથે વ્યવહાર કરે છે; પોલીસ અધિકારી દ્વારા પ્રાપ્ત માહિતી તેના અવકાશમાં એટલી જ હોય છે જેટલી કોઈ અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા પ્રાપ્ત માહિતી.

૨૨. સુપ્રીમ કોર્ટે રામ કિશન વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય (એ. આઈ. આર. ૧૯૫૫ એસ. સી. ૧૦૪) કેસમાં એવું માન્યું હતું કે તે કલમ ૨૫ અને ૨૬ બંનેની જોગવાઈ છે અને પરિણામે કસ્ટડીમાં આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાત, જે કોઈ પણ હકીકતની શોધ સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત છે, તે તેની વિરુદ્ધ સાબિત થઈ શકે છે, ભલે કબૂલાત પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરવામાં આવી હોય.

૨૩. આ વિભાગ અનુગામી તથ્યો દ્વારા સમર્થનના સિદ્ધાંત પર આધારિત છે, દા. ત. તેના દ્વારા શોધાયેલ હકીકત સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત કબૂલાત પુરાવા તરીકે આપી શકાય છે કારણ કે કબૂલાતનો આ ભાગ ઓછામાં ઓછો ખોટો ન હોઈ શકે. કલમ-૨૫ અને ૨૬ કબૂલાતના પુરાવાને અવરોધે છે પરંતુ કલમ-૨૭ કસ્ટડીમાં આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાતના તે ભાગની તરફેણમાં અપવાદ બનાવે છે જે પછીની શોધ દ્વારા સાચું હોવાની પુષ્ટિ થાય છે.

૨૪. બાબુ લાલ, આઈ. એલ. આર. ૬ ઓલ ૫૦૯ ના કેસમાં સીધા સી. જે. દ્વારા પૃષ્ઠ ૫૪૬ પર ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે "કલમ ૨૭ નો હેતુ સામાન્ય રીતે કબૂલાત કરવાનો ન હતો, પરંતુ તેનો માત્ર એવો ચોક્કસ ભાગ હતો કે જે વ્યક્તિને તે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, અને તે હકીકત અથવા તથ્યોની ખાતરી કરવા તરફ દોરી ગયો કે જેના માટે તે પુરાવા આપે છે".

૨૫. પુલાકુરી કોટેયા વિરુદ્ધ એમ્પરર ૭૪ ઈન્ડ એડીશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર ૬૫ : (એ.આઈ.આર. ૧૯૪૭ પી.સી. ૬૭) માં પ્રિવી કાઉન્સિલની જ્યુડિશિયલ કમિટી દ્વારા આ કલમની જોગવાઈઓની સમજૂતી આપવામાં આવી છે. સર જોન બ્યુમોન્ટે પાના ૭૬ (ઈન્ડ એપના) પર અવલોકન કર્યું (એ.આઈ.આર.ના પાના ૭૦ પર) કે "સામાન્ય રીતે, આ કલમ ત્યારે અમલમાં આવે છે જ્યારે પોલીસ કસ્ટડીમાં રહેલી વ્યક્તિ કોઈ છુપાવવાની જગ્યાએથી કોઈ વસ્તુ બહાર કાઢે, જેમ

કે મૃતદેહ, હથિયાર અથવા ઘરેણાં, જેનો સંબંધ એવા ગુના સાથે હોવાનું કહેવાય છે જેના માટે માહિતી આપનાર આરોપી છે.... શોધી કાઢવામાં આવેલી હકીકતમાં તે સ્થળનો સમાવેશ થાય છે જ્યાંથી વસ્તુ બહાર કાઢવામાં આવી હતી અને આરોપીનું તેના વિશેનું જ્ઞાન અને આપેલી માહિતી આ હકીકત સાથે સ્પષ્ટપણે સંબંધિત હોવી જોઈએ. ઉત્પાદિત વસ્તુના ભૂતકાળના ઉપયોગ અથવા ભૂતકાળના ઇતિહાસ વિશેની માહિતી તેની શોધ સાથે સંબંધિત નથી."

૨૬. નામદાર ન્યાયમુર્તિશ્રીએ ભારપૂર્વક જણાવ્યું કે કલમ-૨૭ નો અર્થ એવો નથી કે જે શરીર મળ્યું તે આરોપી દ્વારા હત્યા કરાયેલા વ્યક્તિનું હતું અથવા જે હથિયાર મળ્યું તે તેણે હત્યા કરવા માટે વાપર્યું હતું, તે પુરાવા તરીકે ગ્રાહ્ય ગણાય. "તે" શબ્દ "ભલે તે કબૂલાત હોય કે ન હોય" વાક્યમાં, "માહિતી" માટે વપરાયો છે અને "આટલો ભાગ" માટે નહીં.

૨૭. પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૫ મુજબ, ફક્ત વિવાદિત હકીકત અને સંબંધિત હકીકતના અસ્તિત્વ કે ગેરહાજરી વિશે જ પુરાવા આપી શકાય છે, અને અન્ય કોઈ બાબત વિશે નહીં. કલમ-૨૭ હકીકતની શોધના પુરાવાને ગ્રાહ્ય ગણાતી નથી; જો તે ગ્રાહ્ય હોય તો તે કલમ-૫ હેઠળ હોવી જોઈએ. તે જે બાબતને ગ્રાહ્ય ગણે છે તે આરોપીના નિવેદનના પુરાવા છે જે હકીકતની શોધ તરફ દોરી જાય છે. જોકે કલમ-૨૭ એવી રીતે લખવામાં આવી છે કે જાણે તે

અગાઉની કલમો એટલે કે કલમ-૨૫ અને ૨૬, અને સંભવતઃ કલમ-૨૪ નો પણ માત્ર એક અપવાદ હોય, તે ખરેખર તેનાથી વધુ છે અને તેમાં એવી બાબતોનો સમાવેશ થાય છે જે અગાઉની કલમોના કાર્યક્ષેત્રમાં નથી.

૨૮. તે "માહિતી"ના ભાગ સાથે સંબંધિત છે, જે "કબૂલાત" કરતાં વધુ વ્યાપક શબ્દ છે, જેનો જ અગાઉની કલમોમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. અસંગત બાબતોને અવગણતા, માહિતીમાં વિવાદિત હકીકત અથવા સંબંધિત હકીકતની કબૂલાત અથવા સ્વીકૃતિનો સમાવેશ થવો જોઈએ. તેનો જે ભાગ પછીના તથ્યો દ્વારા પુષ્ટિ થયેલ છે અને કલમ-૨૭ દ્વારા પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય બનાવવામાં આવ્યો છે તે વિવાદિત હકીકત અથવા સંબંધિત હકીકતની કબૂલાત અથવા સ્વીકૃતિ હોવી જોઈએ. જો આખી કબૂલાત પછીના તથ્યો દ્વારા પુષ્ટિ થાય, તો અગાઉની કલમો દ્વારા લાદવામાં આવેલા પ્રતિબંધો હોવા છતાં, આખી કબૂલાત કલમ-૨૭ હેઠળ પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય છે.

૨૯. જો માહિતી કબૂલાત હોય અને તેનો જે ભાગ પછીના તથ્યો દ્વારા પુષ્ટિ થયેલ હોય તે વિવાદિત હકીકતની સ્વીકૃતિ હોય, તો તેને અગાઉની કલમો દ્વારા પુરાવા તરીકે બાકાત રાખી શકાય છે, પરંતુ કલમ-૨૭ દ્વારા તેને પુરાવામાં સ્વીકાર્ય બનાવવામાં આવે છે. જો માહિતી કબૂલાત હોય અને તેનો જે ભાગ પછીના તથ્યો દ્વારા પુષ્ટિ થયેલ હોય તે સંબંધિત હકીકતની સ્વીકૃતિ હોય, તો

તેની ગ્રાહ્યતા કલમ-૨૧ દ્વારા સંચાલિત થાય છે અને કલમ-૨૪ થી ૨૬ દ્વારા નહીં અને કલમ-૨૭ ની ગેરહાજરીમાં પણ તે પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય રહેશે. જો માહિતી વિવાદિત હકીકત અથવા હકીકતોની સ્વીકૃતિ હોય, તો તેનો જે ભાગ પછીના તથ્યો દ્વારા પુષ્ટિ થયેલ હોય તે વિવાદિત હકીકત અથવા સંબંધિત હકીકતની સ્વીકૃતિ હોવી જોઈએ; બંને કિસ્સાઓમાં તેની ગ્રાહ્યતા કલમ-૨૧ દ્વારા સંચાલિત થાય છે અને કલમ-૨૪, ૨૫ અને ૨૬ દ્વારા નહીં અને કલમ-૨૭ અસ્તિત્વમાં ન હોય તો પણ તે પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય રહેશે.

૩૦. જો માહિતી કોઈ સંબંધિત હકીકત અથવા સંબંધિત હકીકતોની સ્વીકૃતિ હોય, તો પછીની હકીકત દ્વારા પુષ્ટિ થયેલો તેનો ભાગ માત્ર સંબંધિત હકીકતની સ્વીકૃતિ હોઈ શકે છે, જેની ગ્રાહ્યતા કલમ-૨૧ દ્વારા સંચાલિત થાય છે અને કલમ-૨૪, ૨૫ અને ૨૬ દ્વારા નહીં, અને જે કલમ-૨૭ અસ્તિત્વમાં ન હોય તો પણ પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય રહેશે. આમાંના કેટલાક નિવેદનોને સમજૂતીની જરૂર છે. માહિતીમાં રહેલી અસંગત બાબત, ભલે પછીની હકીકતો દ્વારા પુષ્ટિ થયેલી હોય, તો પણ તે અગ્રાહ્ય છે. જે પુરાવા અસંગત છે અને તેથી કલમ-૫ મુજબ પુરાવા તરીકે ગ્રાહ્ય રાખી શકાતા નથી, તે કલમ-૨૭ દ્વારા ગ્રાહ્ય બનાવવામાં આવતા નથી.

૩૧. જો માહિતીમાં સમાવિષ્ટ કોઈ અપ્રસ્તુત બાબતની અનુગામી તથ્યો દ્વારા પુષ્ટિ કરવામાં આવે, તો પછીના તથ્યો વિશેના પુરાવા પોતે અપ્રસ્તુત રહેશે અને જો તે પુરાવામાં પ્રાપ્ત ન થઈ શકે તો માહિતીના ભાગને પુરાવા તરીકે પ્રાપ્ત કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થશે નહીં. કલમ-૨૪,૨૫ અને ૨૬ કબૂલાતને પ્રતિબંધિત કરે છે, જે મુદ્દામાંની તમામ હકીકતોની સ્વીકૃતિ છે, પરંતુ માત્ર કેટલીક હકીકતો અથવા મુદ્દામાંની હકીકતો અથવા સંબંધિત હકીકતની સ્વીકૃતિ નથી. કબૂલાતને મુદ્દામાં તથ્યોના બે અથવા વધુ સ્વીકારોમાં વિભાજિત કરી શકાતી નથી અને જો સમગ્ર કબૂલાત પર પ્રતિબંધ હોય તો તેમાંથી એકને સ્વીકાર તરીકે પુરાવા તરીકે પ્રાપ્ત કરી શકાતી નથી.

૩૨. વ્યવહારમાં, આ કલમ ઓછો ઉપયોગી હેતુ પૂરો પાડે છે, કારણ કે જેમ કે પુલાકુરી કોર્ટેયાના કેસમાં સર જોન બ્યુમોન્ટે દર્શાવ્યું હતું, ૭૪ ઈન્ડ એડીશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર કપ: (એ.આઈ.આર. ૧૯૪૭ પી.સી. ૬૭), જે વસ્તુને ગ્રાહ્ય બનાવવામાં આવે છે તે માહિતીનો એક ભાગ છે જે ગુનાહિત વસ્તુ અથવા ગુનાહિત વસ્તુ ચોક્કસ જગ્યાએ અસ્તિત્વમાં છે તેની સાથે સંબંધિત છે; આ તે ભાગ છે જે શોધી કાઢવામાં આવેલી હકીકત સાથે સ્પષ્ટપણે સંબંધિત છે, એટલે કે ગુનાહિત વસ્તુ અથવા ગુનાહિત વસ્તુ એક ચોક્કસ જગ્યાએ હતી. હવે, માહિતીનો આ ભાગ સામાન્ય રીતે માત્ર સંબંધિત હકીકતની સ્વીકૃતિ છે અને વિવાદિત હકીકતની નહીં.

૩૩. એ બાબત નિર્વિવાદ છે કે સંબંધિત સમયે, જ્યારે પોલીસ અધિકારી દ્વારા અપીલકર્તાનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું, ત્યારે અપીલકર્તા આરોપી નહોતી કે ન તો તેની પોલીસ દ્વારા ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તા વધુમાં વધુ કસ્ટડીમાં હતી એમ કહી શકાય. સંબંધિત પોલીસ અધિકારી અપીલકર્તાના પિતા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી એફ.આઈ.આર.ની તપાસ કરી રહ્યા હતા અને આ એફ.આઈ.આર.ની તપાસના સંબંધમાં, પોલીસ અધિકારીએ અપીલકર્તાની અટકાયત કરી હશે અને તે રીતે, તેનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું.

૩૪. અધિનિયમની કલમ-૨૪ થી ૩૦ કબૂલાતની ગ્રાહ્યતા સાથે સંબંધિત છે, એટલે કે વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલ એવું નિવેદન કે તેણે ગુનો કર્યો છે અથવા તેવું સૂચવે છે. આપણે વિવિધ કલમોનું વિગતવાર વિશ્લેષણ કરવાની જરૂર નથી, કારણ કે સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. વિરુદ્ધ દેવમન ઉપાધ્યાય, ૧૯૬૧-૧ એસ.સી.આર. ૧૪, પાના ૨૩ : (એ.આઈ.આર. ૧૯૬૦ એસ.સી. ૧૧૨૫, પાના ૧૧૨૯-૧૧૩૦) ના કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે અધિનિયમની કલમ-૨૪ થી ૨૭ અને ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ-૧૬૨ ના વિશ્લેષણ પરથી નીચેની મહત્વપૂર્ણ દરખાસ્તો રજૂ કરી છે:

"(ક) કોઈ વ્યક્તિ કસ્ટડીમાં હોય કે બહાર, તેના દ્વારા પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરાયેલી કબૂલાત અથવા જે પ્રલોભન, ધમકી અથવા વચન દ્વારા મેળવવામાં આવે છે જે તેની સામેના આરોપનો સંદર્ભ આપે છે અને સત્તાધીશ વ્યક્તિ પાસેથી કાર્યવાહી કરે છે, તે તેની સામે કોઈ પણ કાર્યવાહીમાં સાબિત થતી નથી જેમાં તેની સામે ગુનો કરવાનો આરોપ મૂકવામાં આવે છે.

(બી) પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે પોલીસ અધિકારી સિવાયની અન્ય વ્યક્તિ સમક્ષ કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાત, જે કાર્યવાહીમાં તેના પર ગુનો કરવાનો આરોપ મૂકવામાં આવે છે, તે કાર્યવાહીમાં સાબિત થતી નથી, સિવાય કે તે મેજિસ્ટ્રેટની તાત્કાલિક હાજરીમાં કરવામાં આવે.

(સી) પોલીસ કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવેલી માહિતીનો તે ભાગ, પછી ભલે તે માહિતી કબૂલાત હોય કે અન્યથા, જે સ્પષ્ટ રીતે એ હકીકત સાથે સંબંધિત છે કે જેના દ્વારા હવે વધુ શોધ થઈ નથી, તે કાર્યવાહીમાં સાબિત થાય છે જેમાં તેના પર ગુનો કરવાનો આરોપ મૂકવામાં આવે છે.

(ડી) તે વ્યક્તિ જ્યારે કસ્ટડીમાં ન હોય ત્યારે તેણે અન્ય વ્યક્તિને આપેલું કબૂલાત હોય કે ન હોય તેવું નિવેદન, પછીની વ્યક્તિ પોલીસ અધિકારી ન હોય તો તે સાબિત થઈ શકે છે જો તે અન્યથા સુસંગત હોય,

(ઈ) ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાના પ્રકરણ ૧૪ હેઠળ ગુનાની તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારીને કોઈ વ્યક્તિએ આપેલું નિવેદન, ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૨૭ દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવેલી હદ સિવાય, જ્યારે તે નિવેદન આપવામાં આવ્યું હતું, જેમાં તે ગુનાના આરોપી વ્યક્તિ તરીકે ચિંતિત છે, તે સમયે તપાસ હેઠળના કોઈપણ ગુનાની કોઈપણ તપાસ અથવા સુનાવણીમાં કોઈપણ હેતુ માટે તેનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.

૩૫. એવું પણ માનવામાં આવ્યું હતું કે આ તમામ કલમોમાં, કલમ-૨૪માં "આરોપી વ્યક્તિ" અભિવ્યક્તિ અને "કોઈ પણ ગુનાનો આરોપી વ્યક્તિ" અભિવ્યક્તિ સમાન અર્થ ધરાવે છે, અને તે વ્યક્તિનું વર્ણન કરે છે, જેની સામે ફોજદારી કાર્યવાહીમાં પુરાવા માંગવામાં આવે છે. તેથી વિશેષણ કલમ "કોઈપણ ગુનાનો આરોપી" એ વ્યક્તિનું વર્ણન કરે છે, જેની સામે તેણે આપેલું કબૂલાત નિવેદન સાબિત ન કરી શકાય તેવું જાહેર કરવામાં આવે છે, અને નિવેદન કરતી

વખતે તે વ્યક્તિની શરતને પ્રતિબંધની લાગુ પડવાની આગાહી કરતું નથી. આમ આ યોજના આ કેસોને બે વર્ગોમાં વહેંચતી હોય તેવું લાગે છે:(૧) કસ્ટડીમાં ન હોય તેવી વ્યક્તિઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા કબૂલાતના નિવેદનો ફોજદારી કાર્યવાહીમાં આવી વ્યક્તિ સામેના પુરાવામાં સ્વીકાર્ય છે, સિવાય કે તે કલમ-૨૪માં વર્ણવેલ રીતે મેળવવામાં આવે અથવા પોલીસ અધિકારી (કલમ-૨૫) (૨) ને આપવામાં આવે, જ્યારે મેજિસ્ટ્રેટ (કલમ-૨૬) ની હાજરીમાં કસ્ટડીમાં હોય તેવી વ્યક્તિઓ દ્વારા કરવામાં આવેલ કબૂલાતનું નિવેદન કાયદાની કલમ-૨૭ દ્વારા મંજૂરી આપવામાં આવેલી મર્યાદિત હદ સિવાય સાબિત થતું નથી, એટલે કે ઘણી બધી માહિતી, પછી ભલે તે કબૂલાત હોય કે અન્યથા, જે તેનાથી શોધાયેલ હકીકત સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત હોય અને તેનાથી વધુ ન હોય.કસ્ટડીમાં ન હોય તેવી વ્યક્તિઓ અને કસ્ટડીમાં હોય તેવી વ્યક્તિઓ વચ્ચેનો આ તફાવત કંઈક અંશે વિરોધાભાસી લાગે છે, પરંતુ સુપ્રીમ કોર્ટે પાન ૨૪ પર નીચે મુજબ કહીને તેને સમર્થન આપ્યું છે:-

કલમ ૨૫ અને ૨૬ એટલા માટે ઘડવામાં આવી ન હતી કે કાયદાએ નિવેદનોને અસત્ય માન્યા, પરંતુ પુરાવાના સ્ત્રોતના દૂષિત સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને, તેને પુરાવામાં સ્વીકારવા પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો. એ સ્પષ્ટ છે કે જે લોકોને સૌથી વધુ સુરક્ષાની જરૂર હતી તે પોલીસ કસ્ટડીમાં હતા અને જેઓ પોલીસ કસ્ટડીમાં ન હતા તેમને સમાન

સ્તરની સુરક્ષાની જરૂર નહોતી. પરંતુ ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ અને ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૨ ની સંયુક્ત કામગીરી દ્વારા, ગુનાહિત કાર્યવાહીમાં કોઈ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ પોલીસ અધિકારીને આપેલા નિવેદનની પુરાવામાં સ્વીકાર્યતા, જે કોઈ હકીકતની શોધ તરફ દોરી જાય છે, તે નિવેદન આપતી વખતે તે કસ્ટડીમાં હતો કે કેમ તે પ્રશ્ન પર આધાર રાખે છે. જો તેણે નિવેદન આપ્યું તે સમયે તે કસ્ટડીમાં હોય તો તે સાબિત કરી શકાય છે, અન્યથા તે નથી.

આદરણીય ન્યાયાધીશોએ વધુમાં પાના ૨૬ (એસસીઆરના) પર નિર્દેશ કર્યો હતો કે આ ભેદનો થોડો જ વ્યવહાર અર્થ છે અને નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું: – "ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૪૬ કોઈ વ્યક્તિને કસ્ટડીમાં લેવાયેલ છે તેમ કહેતા પહેલાં કોઈ ઔપચારિકતાની કલ્પના કરતી નથી: કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા શબ્દો અથવા કૃતિ દ્વારા કસ્ટડીમાં સમર્પણ પર્યાપ્ત છે. જે વ્યક્તિ પોલીસ અધિકારીને મૌખિક રીતે માહિતી આપે છે જેનો ઉપયોગ તેની વિરુદ્ધ પુરાવા તરીકે થઈ શકે છે, તેને ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ ના અર્થ માં પોલીસ અધિકારીની 'કસ્ટડી'માં સમર્પિત થયેલ ગણી શકાય છે: લીગલ રીમેમ્બરન્સર

વિ. લલિત મોહન સિંહ, (૧૯૨૧) આઈ.એલ. આર ૪૯ કલકત્તા
૧૬૭: (એઆઈઆર ૧૯૨૨ કલકત્તા ૩૪૨), સંતોજી બેલદાર વિ.
સમ્રાટ, આઈએલઆર ૧૨ પટના ૨૪૧: (એઆઈઆર ૧૯૩૩
પટના ૧૪૯) (એસબી)".

૩૬. રાજ્ય વિરુદ્ધ મેમન મોહમ્મદ હુસૈન ઈસ્માઈલ, ૬૧ બોમ એલ. આર. ૭૧૫
ના કેસમાં પૃષ્ઠ ૭૧૮: (એ. આઈ. આર. ૧૯૫૯ બોમ ૫૩૪ પૃષ્ઠ ૫૩૬ પર),
દાતાર અને પટેલ જે. જે. ની બનેલી બોમ્બે હાઈકોર્ટની ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો
હતો કે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ પોલીસ અધિકારી પાસે જાય છે અને નિવેદન આપે છે
જે દર્શાવે છે કે તેના દ્વારા ગુનો કરવામાં આવ્યો છે, તે પોતાની જાતને દોષિત
ઠેરવે છે અને જો કે તેની ઔપચારિક રીતે ધરપકડ કરવામાં આવી નથી, કારણ કે
તે પોલીસને માહિતી જાહેર કર્યા પછી તેને ગમે ત્યાં જવા માટે સ્વતંત્ર નથી, તેથી
તેને પોલીસની કસ્ટડીમાં હોવાનું માનવું જોઈએ.

બક્ષિયા મુર્કિંદા વિ. સ્ટેટ ઓફ બોમ્બે, ૬૨ બોમ્બે એલઆર ૮૦ : (એઆઈઆર
૧૯૬૦ બોમ્બે ૨૬૩) માં, બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ, જેમાં ગોખલે અને
કોટવાલ જેજે.નો સમાવેશ થતો હતો, એવો મત આપ્યો હતો કે આરોપીની
પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી અને તેણે નિવેદન આપ્યું હતું અને પંચો અને

પોલીસ અધિકારીને એક ખેતરમાં લઈ ગયો હતો અને ત્યારબાદ લૂંટનો વિષયવસ્તુ હોય તેવી ચોક્કસ વસ્તુઓ રજૂ કરી હતી તે સાબિત કરવા માટે પૂરતું હતું કે તેના તરફથી પોલીસ કસ્ટડીમાં સમર્પણ થયું હતું.

માઉન્ટ મહારાણી વિરુદ્ધ એમ્પરર, એઆઈઆર ૧૯૪૮ અલ્હાબાદ ૭, પાના ૯ પર, રઘુબર દયાલ અને વાંછુ જેજે. પણ અનેક ચુકાદાઓ પર વિચાર કર્યા પછી આ તમામ કેસોમાં વ્યક્ત થયેલા મત સાથે સહમત થયા હતા કે અધિનિયમની કલમ ૨૬ અથવા ૨૭ માં 'કસ્ટડી' શબ્દનો અર્થ ઔપચારિક કસ્ટડી નથી પરંતુ તેમાં એવી પરિસ્થિતિનો સમાવેશ થાય છે જેમાં આરોપી પોલીસ અધિકારીના હાથમાં આવ્યો હોવાનું કહી શકાય અથવા કોઈ પ્રકારના સર્વેલન્સ અથવા પ્રતિબંધ હેઠળ હોવાનું કહી શકાય. આમ, તમામ કેસોમાં 'પોલીસ કસ્ટડી' ત્યારે પણ વિસ્તૃત ગણવામાં આવે છે જ્યારે આરોપીએ પૂછપરછમાં સમર્પણ કરીને અને શોધ વિશે નિવેદનો આપીને પોલીસ અધિકારીની આવી કસ્ટડીમાં સમર્પણ કર્યું હોવાનું માનવામાં આવે છે અને જે પછીથી સ્વતંત્ર વ્યક્તિ હોવાનું કહી શકાય નહીં. 'પોલીસ અધિકારી' શબ્દનો ઉપયોગ કલમ ૨૫ અને ૨૬ માં અને કલમ ૨૭ ની જોગવાઈમાં પણ કરવામાં આવ્યો છે અને તેનો અર્થ આ તમામ કલમોમાં સમાન હોવો જોઈએ. તેમાં એવા વ્યક્તિનો સમાવેશ થવો જોઈએ જેને પોલીસ અધિકારીની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવ્યો હોય અને તેનો અર્થ આવશ્યકપણે એવો વ્યક્તિ નથી કે જે પોલીસ સ્ટેશનનો ઈન્ચાર્જ હોય

અથવા જેને તપાસ કરવાનો અધિકાર હોય. જો આવા કોઈ પોલીસ અધિકારીને આપેલું નિવેદન કલમ ૨૫ અથવા ૨૬ હેઠળ દૂષિત પુરાવા તરીકે પ્રભાવિત થાય, તો કલમ ૨૭ નો અંતર્નિહિત સિદ્ધાંત, એટલે કે, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ પોલીસ કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે તેના દ્વારા કરવામાં આવેલ કબૂલાત અથવા અન્ય નિવેદન સંબંધિત પુરાવા દૂષિત હોય છે અને તેથી અસ્વીકાર્ય છે, પરંતુ જો તેના દ્વારા આપવામાં આવેલી માહિતીની સત્યતા હકીકતની શોધ દ્વારા સુનિશ્ચિત થાય, તો તેને નિર્દોષ માની શકાય છે, તેવા તમામ નિવેદનોને લાગુ પડવો જોઈએ. આ એક તરફ દૂષિત સ્વભાવના તમામ પુરાવાઓને બહાર રાખશે જ્યારે બીજી તરફ માહિતીના એટલા ભાગને સાબિત કરવાની પરવાનગી આપશે કે ભલે તે કબૂલાત સમાન હોય કે ન હોય જે સ્પષ્ટપણે કોઈ હકીકતની શોધ તરફ દોરી જાય છે એ આધાર પર કે તેની સત્યતા સુનિશ્ચિત છે. તેથી, આપણે આ સિદ્ધાંતોના પ્રકાશમાં સૌ પ્રથમ એ વિચારવું જોઈએ કે શું કબૂલાત કલમ ૨૪ થી ૨૬ દ્વારા પ્રભાવિત છે અને ત્યારબાદ કલમ ૨૭ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈની લાગુ પડતીતાનો પ્રશ્ન ધ્યાનમાં લેવો જોઈએ જે મર્યાદિત અપવાદ બનાવે છે, જેમાં માહિતીના એ ભાગને સ્વીકાર્ય બનાવે છે જે સ્પષ્ટપણે શોધાયેલી હકીકતો સાથે સંબંધિત છે, જો કે આરોપી વ્યક્તિએ પોતાને પોલીસ કસ્ટડીમાં સમર્પિત કર્યો હોવાનું માનવામાં આવે.

૩૭. કલમ-૨૫ હેઠળ કોઈ પણ પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી કબૂલાત કોઈ પણ ગુનાના આરોપી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ સાબિત કરી શકાશે નહીં. મુખ્ય અભિવ્યક્તિ જેનો અર્થ કાઢવાનો છે તે છે પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરેલી કબૂલાત નહીં, પરંતુ તેને કરેલી કબૂલાત. આ અભિવ્યક્તિનો અર્થ આ અદાલતની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા, જેમાં મિયાભોય અને વકીલ જેજે.નો સમાવેશ થતો હતો, ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૮૫૩ ઓફ ૧૯૬૨ (ગુજરાત) ના એક અપ્રસિદ્ધ નિર્ણયમાં, ૧૩મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૬૪ ના રોજ (જે ત્યારથી વી.જી.એલ.આર. ૮૯૭ માં પ્રકાશિત થયો છે) કરવામાં આવ્યો હતો અને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે “પોલીસ અધિકારીને કરેલું નિવેદન” શબ્દો અનિવાર્યપણે સંદેશાવ્યવહારના વિચારને સૂચવે છે અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા પોલીસ અધિકારીને નિવેદન પહોંચાડવામાં આવે. આ શબ્દો એ પણ ચોક્કસપણે સૂચિત કરે છે કે નિવેદન કરનાર વ્યક્તિ અને પોલીસ અધિકારી વચ્ચે કોઈ સીધો કે પરોક્ષ સંબંધ કે જોડાણ હોવું જોઈએ. તેથી, એ સ્પષ્ટ છે કે નિવેદન પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવ્યું હતું તે દર્શાવવા માટે પોલીસ અધિકારીને કોઈ સંદેશાવ્યવહાર હોવો જોઈએ.

૩૮. પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૨૭ લાગુ કરવા માટે જરૂરી શરતો વ્યાપક રીતે નીચે મુજબ છે:

- (૧) આરોપી પાસેથી મળેલી માહિતીના પરિણામે હકીકતની શોધ;
- (૨) શોધાયેલી આવી હકીકતનું નિવેદન આપવું.

(૩) આરોપીએ જ્યારે માહિતી આપી ત્યારે તે પોલીસ કસ્ટડીમાં હોવો જોઈએ અને

(૪) આ રીતે શોધાયેલી હકીકત સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત ઘણી બધી માહિતી સ્વીકાર્ય છે—મોહમ્મદ ઇનાયતુલ્લા વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય:એઆઈઆર ૧૯૭૬ એસસી ૪૮૩:૧૯૭૫ કર એલજે ૬૬૮

અરજી માટે બે શરતો –

(૧) માહિતી એવી હોવી જોઈએ કે જેણે હકીકતની શોધ કરી હોય; અને

(૨) માહિતી સ્પષ્ટ રીતે શોધાયેલ હકીકત સાથે સંબંધિત હોવી જોઈએ—
ફૂલપ્પા વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય:એઆઈઆર ૧૯૮૩ એસસી ૪૪૬:૧૯૮૩ સીઆર એલજે ૮૪૬.

૩૯. અમે એ. આઈ. આર. ૧૯૬૦ એસ. સી. ૧૧૨૫માં અહેવાલિત ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ દેવમન ઉપાધ્યાયના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના બંધારણીય બેન્ચના નિર્ણયનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ અને તેના પર આધાર રાખી શકીએ છીએ, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે પેરાગ્રાફ ૭૧માં પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ના સંદર્ભમાં કાયદાની સ્થિતિ સમજાવી છે.

"૭૧. આમ કાયદાએ આરોપી વ્યક્તિઓનું બે ભાગમાં વર્ગીકરણ કર્યું છે: (૧) જેઓ પર આરોપસરની અટકાયત દ્વારા જોખમ ઊભું થયું હોય; અને (૨) જેઓ હજુ મુક્ત છે. પ્રથમ શ્રેણીમાં એવા વ્યક્તિઓ પણ છે જેઓ શબ્દો અથવા કૃતિ દ્વારા કસ્ટડીમાં સમર્પણ કરે છે. આ બે વર્ગોને આપવામાં આવેલું રક્ષણ અલગ છે. પ્રથમ શ્રેણીના વ્યક્તિઓના કિસ્સામાં, કાયદાએ એવો નિયમ બનાવ્યો છે કે તેમના નિવેદનો સ્વીકાર્ય નથી, અને બીજી શ્રેણીના કિસ્સામાં, નિવેદનનો ફક્ત તે જ ભાગ સ્વીકાર્ય છે જે તપાસ અધિકારીને નિવેદન પહેલાં અજાણી હતી તેવી સંબંધિત હકીકતની શોધ દ્વારા બા યધરી આપવામાં આવે છે. તે નિવેદન કબૂલાતયુક્ત સ્વભાવનું પણ હોઈ શકે છે, જેમ કે જ્યારે કસ્ટડીમાં રહેલી વ્યક્તિ કહે છે: "મેં તેને ફલાણી ખાણમાં ધકેલી દીધો હતો", અને પરિણામે ભોગ બનનારનો મૃતદેહ મળી આવે છે, અને તે સાબિત કરી શકાય છે કે તેનું મૃત્યુ ખાણમાં પડવાથી થયેલી ઇજાઓને કારણે થયું હતું."

૪૦. સુરેશ ચંદ્ર બહરી વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્યના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે એઆઈઆર ૧૯૯૪ એસસી ૨૪૨૦માં ફકરા-૭૧માં આ રીતે નિરીક્ષણ કર્યું છે:-

“પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ લાગુ કરવા માટે બે આવશ્યક જરૂરિયાતો એ છે કે (૧) માહિતી આપનાર વ્યક્તિ કોઈપણ ગુનાનો આરોપી હોવો જોઈએ, અને (૨) તે પોલીસ કસ્ટડીમાં પણ હોવો જોઈએ.”

૪૧. અમારા મતે, ટ્રાયલ કોર્ટે એવો મત અપનાવીને ગંભીર ભૂલ કરી છે કે આ અપીલકર્તાના કબૂલાતયુક્ત નિવેદન **આંક** ૮૮ ને પગલે, પોલીસ અધિકારી મહત્વપૂર્ણ માહિતી મેળવી શક્યા હતા, જે આખરે તેમને એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં મદદરૂપ થઈ કે અપીલકર્તાએ વૃદ્ધ મહિલા એટલે કે જીવીબેનની હત્યા કરી હતી.

૪૨. ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ-૧૬૨ પોલીસ અધિકારીને આપેલા નિવેદનને બાકાત રાખે છે, પરંતુ આરોપીના અપમાનજનક અને વિવેકપૂર્ણ વર્તનને બાકાત રાખશે નહીં. કલમ-૧૬૨ ફરિયાદી પક્ષને આરોપીના નિવેદન પર આધાર રાખવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે, અને આરોપીના વર્તનને લગતા પુરાવા પર નહીં, જે પહેલાં, ઘટના સમયે અને તે પછી, જ્યારે પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા સામનો કરવામાં આવે અથવા પૂછપરછ કરવામાં આવે ત્યારે આરોપી દ્વારા જાહેર અને પ્રસારિત કરવામાં આવે છે. પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૮ આ પ્રમાણે છે: –

– કોઈપણ હકીકત સુસંગત છે જે કોઈ મુદ્દા પરની હકીકત અથવા સુસંગત હકીકત માટે હેતુ અથવા તૈયારી દર્શાવે છે અથવા તેનું ગઠન કરે છે. કોઈપણ દાવો અથવા કાર્યવાહીના કોઈપણ પક્ષકારનું, અથવા કોઈપણ પક્ષકારના કોઈપણ એજન્ટનું, તેવા દાવો અથવા કાર્યવાહીના સંદર્ભમાં, અથવા તેમાંના કોઈ મુદ્દા પરની હકીકત અથવા તેને સુસંગત હકીકતના સંદર્ભમાં, અને જે વ્યક્તિ વિરુદ્ધ ગુનો કોઈ કાર્યવાહીનો વિષય હોય તેવા કોઈપણ વ્યક્તિનું વર્તન, જો તેવું વર્તન કોઈ મુદ્દા પરની હકીકત અથવા સુસંગત હકીકતથી પ્રભાવિત થતું હોય અથવા તેને પ્રભાવિત કરતું હોય, અને તે તેના પહેલાંનું હોય કે પછીનું હોય, તો તે સુસંગત છે.

સમજૂતી ૧.–આ વિભાગમાં "આચરણ" શબ્દમાં નિવેદનો શામેલ નથી, સિવાય કે તે નિવેદનો નિવેદનો સિવાયના કૃત્યો સાથે આવે અને સમજાવે, પરંતુ આ સમજૂતી આ અધિનિયમની અન્ય કોઈ કલમ હેઠળ નિવેદનોની સુસંગતતાને અસર કરતી નથી.

સમજૂતી ૨.-જ્યારે કોઈ વ્યક્તિનું વર્તન સુસંગત હોય, ત્યારે તેને
અથવા તેની હાજરીમાં અને સુનાવણીમાં આપેલું કોઈપણ
નિવેદન, જે આવા વર્તનને અસર કરે છે, તે સુસંગત છે.

૪૩. ઉક્ત જોગવાઈ જણાવે છે કે કોઈ કાર્યવાહીના સંદર્ભમાં અથવા કોઈ મુદ્દા
અથવા સુસંગત હકીકતના સંદર્ભમાં પક્ષકારનું વર્તન, પૂર્વાધિકાર અને
ત્યારબાદનું બંને, સુસંગત છે. આમ, જ્યાં આરોપી દ્વારા અપમાનજનક માહિતી
અથવા અન્ય કડીઓ જાહેર કરવામાં આવે છે, ત્યારે આ અસરનો તપાસ
અધિકારીનો પુરાવો પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૮ હેઠળ સ્વીકાર્ય રહેશે, જ્યારે
ઉક્ત હકીકતની કોઈ ત્રીજા વ્યક્તિ દ્વારા પુષ્ટિ કરવામાં આવે કારણ કે જાહેર
સાક્ષી દ્વારા જુબાની આપવામાં આવેલી હકીકતો આરોપીના વર્તન સાથે સંબંધિત
હશે. આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલી માહિતી જે તપાસ અધિકારીને માર્ગદર્શન
પૂરું પાડે છે જે આરોપીના વર્તન સંબંધિત હકીકતોને ઉજાગર કરે છે, જે ત્યાં
સુધી તપાસ અધિકારીને અજાણી હતી અને જે આરોપી પાસેથી આવી માહિતી
આવ્યા સિવાય જાણી શકાઈ ન હોત, જ્યારે જાહેર સાક્ષી દ્વારા પૂરતા પ્રમાણમાં
સાબિત અને પુષ્ટિ કરવામાં આવે ત્યારે તે કલમ-૮ હેઠળ આવશે. આ પુરાવા
પર આરોપીની સંડોવણી સાબિત કરવા માટે આધાર રાખી શકાય છે. જ્યારે
વર્તનનો પુરાવો રજૂ કરવામાં આવે છે ત્યારે તેની વિશ્વસનીયતા અને વજન
હકીકતો પર આધાર રાખશે, જેમાં પુષ્ટિનો સ્વભાવ અને પૃષ્ઠભૂમિની હકીકતોનો

સમાવેશ થાય છે, જેમ કે પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૨૭ ના કિસ્સામાં છે. પુરાવા મૂલ્ય અને વજન દરેક કેસની હકીકતલક્ષી મેટ્રિક્સ પર આધારિત આકારણીના વિષયો છે.

૪૪. પુરાવા અધિનિયમની સોળમી આવૃત્તિ, ૨૦૦૭, પાના ૨૨૮ પર સરકારે, કલમ ૮ અને ૨૭ વચ્ચેના તફાવતને નીચે મુજબના ઉદાહરણ દ્વારા સમજાવ્યો છે; જ્યાં કોઈ આરોપી તપાસ અધિકારી અને પંચોને એક વેપારી પાસે લઈ જાય છે જ્યાંથી તેણે હથિયાર ખરીદ્યું હતું, આ પુરાવો કલમ-૨૭ હેઠળ અસ્વીકાર્ય ગણાશે, પરંતુ જ્યારે આ પુરાવાની વેપારી દ્વારા પુષ્ટિ કરવામાં આવે છે, ત્યારે પોલીસને વેપારી પાસે લઈ જવાનું આરોપીનું વર્તન પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૮ હેઠળ સ્વીકાર્ય છે. અમે અમારી ઉપરોક્ત રજૂઆતમાં સમગ્ર ખુલાસાના નિવેદનને બાકાત રાખ્યું છે સિવાય કે તે ભાગ જે અમને લાગે છે કે કલમ-૨૭ હેઠળ સ્વીકાર્ય હશે અથવા વર્તન જે પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૮ હેઠળ સ્વીકાર્ય હશે.

૪૫. મોહંમદ. ઈનાયતુલ્લા વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, ૧૯૭૬ (૧) એસ. સી. સી. ૮૨૮, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું: -

૧૧. જોકે કલમ ૨૭ ની વ્યાખ્યા અને કાર્યક્ષેત્ર ઘણા અધિકૃત નિર્ણયોનો વિષય રહ્યો છે, છતાં તેનો ચોક્કસ કેસોમાં ઉપયોગ

હંમેશા મુશ્કેલીમુક્ત હોતો નથી. તેથી, શરૂઆતમાં, કલમ પર એક ટૂંકી અને ઝડપી નજર નાખવી અને તેની જરૂરિયાતો યાદ રાખવી યોગ્ય રહેશે. કલમ કહે છે:

"૨૭. આરોપી પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલી કેટલી માહિતી સાબિત થઈ શકે છે. -જો કે, જ્યારે કોઈ પણ ગુનાના આરોપી વ્યક્તિ પાસેથી પ્રાપ્ત માહિતીના પરિણામે મળી આવેલી કોઈ પણ હકીકત પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં રજૂ કરવામાં આવે, ત્યારે આવી ઘણી માહિતી, પછી ભલે તે કબૂલાત હોય કે ન હોય, જે તેના દ્વારા શોધાયેલી હકીકત સાથે સ્પષ્ટ રીતે સંબંધિત છે, તે સાબિત થઈ શકે છે.

૧૨. પૂરી પાડવામાં આવેલી અભિવ્યક્તિ "ભલે તે કબૂલાત સમાન હોય કે ન હોય" વાક્ય સાથે દર્શાવે છે કે આ કલમ અગાઉની જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને કલમ ૨૫ અને ૨૬, ના અપવાદ સમાન છે. આ કલમ કલમ ૨૪ ને પણ કંઈ અંશે લાયક ઠરે છે કે કેમ તે આ કેસમાં ધ્યાનમાં લેવું જરૂરી નથી. તે જોવા મળશે કે આ કલમને અમલમાં લાવવા માટે જરૂરી પ્રથમ શરત એ છે કે ગુનાના આરોપી વ્યક્તિ પાસેથી મળેલી માહિતીના પરિણામે કોઈ હકીકત, ભલે તે સંબંધિત હકીકત હોય, ની શોધ થવી. બીજી શરત એ છે કે આવી

હકીકતની શોધનું નિવેદન આપવું જોઈએ. ત્રીજી શરત એ છે કે માહિતી મળવાના સમયે આરોપી પોલીસ કસ્ટડીમાં હોવો જોઈએ. છેલ્લી પરંતુ સૌથી મહત્વપૂર્ણ શરત એ છે કે માહિતીનો ફક્ત તેટલો જ ભાગ સ્વીકાર્ય છે જે સ્પષ્ટપણે તે દ્વારા શોધાયેલી હકીકત સાથે સંબંધિત છે. બાકીની માહિતીને બાકાત રાખવી પડશે. "સ્પષ્ટપણે" શબ્દનો અર્થ સીધો, નિર્વિવાદપણે, સખત રીતે, ભૂલ વિના થાય છે. આ શબ્દનો ઉપયોગ સાબિત કરી શકાય તેવી માહિતીના અવકાશને મર્યાદિત કરવા અને વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે સમજદારીપૂર્વક કરવામાં આવ્યો છે. "સ્પષ્ટપણે તે દ્વારા શોધાયેલી હકીકત સાથે સંબંધિત છે" વાક્ય આ જોગવાઈનો મુખ્ય આધાર છે. આ વાક્ય આરોપી દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી માહિતીના તે ભાગનો ઉલ્લેખ કરે છે જે શોધનું સીધું અને તાત્કાલિક કારણ છે. પોલીસને કરવામાં આવેલી કબૂલાત અને નિવેદનો સામેના પ્રતિબંધને આંશિક રીતે ઉઠાવવાનું કારણ એ છે કે જો આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલી માહિતીના પરિણામે કોઈ હકીકત ખરેખર શોધાય છે, તો તે માહિતીના તે ભાગની સત્યતાની કંઈક બાંયધરી પૂરી પાડે છે, અને માત્ર તે ભાગની જ, જે શોધનું સ્પષ્ટ, તાત્કાલિક અને નિકટવર્તી કારણ હતું. નિવેદનના બાકીના ભાગને

આવી કોઈ બાંધધરી અથવા ખાતરી મળતી નથી જે શોધાયેલી હકીકત સાથે આડકતરી રીતે અથવા દૂરથી સંબંધિત હોઈ શકે છે.

૧૩. એક સમયે એવું માનવામાં આવતું હતું કે કલમમાં 'શોધાયેલી હકીકત' અભિવ્યક્તિ ઇન્દ્રિયો દ્વારા અનુભવી શકાય તેવી ભૌતિક અથવા ભૌતિક હકીકત સુધી મર્યાદિત છે, અને તેમાં માનસિક હકીકતનો સમાવેશ થતો નથી (જુઓ: સુખાન વિરુદ્ધ કાઉન ૫; રેક્સ વિરુદ્ધ ગણી). હવે એ સ્પષ્ટ થઈ ગયું છે કે 'શોધાયેલી હકીકત' અભિવ્યક્તિમાં ફક્ત રજૂ થયેલી ભૌતિક વસ્તુ જ નહીં, પરંતુ તે સ્થળ પણ જ્યાંથી તે રજૂ કરવામાં આવી છે અને આરોપીનું આ અંગેનું જ્ઞાન પણ સામેલ છે (જુઓ: પાલુકુરી કોટચ્યા વિરુદ્ધ એમ્પરર; ઉદય ભાન વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય).

૪૬. વસંત સંપત ડુપારે વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય (૨૦૧૫) ૧ એસ. સી. સી. ૨૫૩ કેસમાં ઉપરોક્ત જોગવાઈની સંપૂર્ણ તપાસ કરવામાં આવી છે અને એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે આરોપીના કહેવા પર મૃતકના મૃતદેહની પુનઃપ્રાપ્તિ આરોપીની વિશેષ જાણકારીમાં એક હકીકત હશે, અને તેથી, ઉપરોક્ત કેસમાં કપડાંની પુનઃપ્રાપ્તિ સહિત ઉપરોક્ત પુનઃપ્રાપ્તિ સ્વીકાર્ય હતી અને પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૨૭ મુજબ સંબંધિત પુરાવા છે. ઉપરોક્ત નિર્ણય પુરાવા અધિનિયમની કલમ-૮નો પણ ઉલ્લેખ કરે છે અને પ્રકાશ ચંદ વિરુદ્ધ રાજ્ય

(દિલ્હી વહીવટીતંત્ર), (૧૯૭૯) ૩ એસ. સી. સી. ૯૦ના ફક્રા-૮નો ઉલ્લેખ કરે છે, જે વાંચે છે: -

“૮..... કોઈપણ વ્યક્તિનું વર્તન, જેના વિરુદ્ધ ગુનાનો આરોપ છે, અને જે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ સ્વીકાર્ય છે, જો તેવું વર્તન કોઈ મુદ્દા પરની હકીકત અથવા સુસંગત હકીકતથી પ્રભાવિત થાય અને તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવેલું નિવેદન, જે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૨ દ્વારા પ્રભાવિત થાય, તે બંને વચ્ચે સ્પષ્ટ તફાવત છે. ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૨ દ્વારા જે બાકાત રાખવામાં આવ્યું છે તે તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવેલું નિવેદન છે, અને આરોપી વ્યક્તિના વર્તન (જે નિવેદન સમાન નથી) સંબંધિત પુરાવા નહીં, જ્યારે તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારી દ્વારા તેનો સામનો કરવામાં આવે અથવા પૂછપરછ કરવામાં આવે. ઉદાહરણ તરીકે, માત્ર એ સંજોગોનો પુરાવો, કે આરોપી વ્યક્તિએ પોલીસ અધિકારીને દોરી અને તે સ્થળ બતાવ્યું જ્યાં ચોરાયેલી વસ્તુઓ અથવા ગુનાના આચરણમાં ઉપયોગમાં લેવાયા હોય તેવા હથિયારો છુપાવેલા મળી આવ્યા હતા, તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ વર્તન તરીકે સ્વીકાર્ય રહેશે, પછી ભલે આરોપીનું આવા વર્તનની સાથે અથવા

પહેલાંનું કોઈ નિવેદન પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતું હોય કે ન હોય.

એ.એન. વેંકટેશ વિરુદ્ધ કાર્ગાટક રાજ્ય (૨૦૦૫) ૭ એસસીસી ૭૧૪ માંથી ફકરો-૯ પણ ટાંકવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત ફકરો આ પ્રમાણે છે: -

"૯. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ, આરોપી વ્યક્તિનું વર્તન સુસંગત છે, જો આવું વર્તન કોઈ મુદ્દા પરની હકીકત અથવા સુસંગત હકીકતથી પ્રભાવિત થાય અથવા તેને પ્રભાવિત કરે. માત્ર એ સંજોગોનો પુરાવો, કે આરોપીએ પોલીસ અધિકારીને તે સ્થળ બતાવ્યું જ્યાં અપહરણ કરાયેલા છોકરાનો મૃતદેહ મળી આવ્યો હતો અને તેમના બતાવવાથી મૃતદેહ બહાર કાઢવામાં આવ્યો હતો, તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ વર્તન તરીકે સ્વીકાર્ય રહેશે, પછી ભલે આરોપી દ્વારા આવા વર્તનની સાથે અથવા પહેલાં કરવામાં આવેલું નિવેદન કલમ ૨૭ ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે કે ન આવે, જેમ કે આ કોર્ટે પ્રકાશ ચંદ વિરુદ્ધ સ્ટેટ (દિલ્હી એડમિનિસ્ટ્રેશન) માં ઠરાવ્યું છે. જો આપણે એમ માનીએ કે આરોપી અપીલકર્તાઓએ કરેલું ખુલાસાનું નિવેદન (**આંક** P-૧૫ અને P-૧૬) પુરાવા

અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ સ્વીકાર્ય નથી, તો પણ તે કલમ ૮ હેઠળ સુસંગત છે. તપાસ અધિકારી અને ફરિયાદી સાક્ષીઓ ૧, ૨, ૭ અને ફરિયાદી સાક્ષી ૪ (સ્થળ મહજરના સાક્ષી) નો પુરાવો કે આરોપી તેમને સ્થળ પર લઈ ગયા હતા અને તે જગ્યા બતાવી હતી જ્યાં મૃતદેહને દફનાવવામાં આવ્યો હતો, તે આરોપીના વર્તન તરીકે કલમ ૮ હેઠળ સ્વીકાર્ય પુરાવા છે. જ્યાં ખંડાણીની માંગણી પૂરી થવાની હતી તે સ્થળે A-૧ અને A-૨ ની હાજરી અને પોલીસ પક્ષને જોતા જ તેમની ભાગી જવાની કાર્યવાહી CRL.A. નં. ૬૫૫/૨૦૧૩ અને ડેથ રેફ. નં. ૩/૨૦૧૩, પાના ૧૧ માં ૫૫ પૈકી, એક સુસંગત સંજોગ છે અને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ સ્વીકાર્ય છે.

૪૭. રાજ્ય (એન.સી.ટી દિલ્હી) વિરુદ્ધ નવજોત સંધુ (૨૦૦૫) ૧૧ એસસીસી ૬૦૦ માં, પુરાવા અધિનિયમની બે જોગવાઈઓ, એટલે કે કલમ ૮ અને કલમ ૨૭, ને વિષય પરના કેસ કાયદાના સંદર્ભમાં અને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ ને અનુરૂપ વિગતવાર સમજાવવામાં આવી હતી, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું: -

૨૦૫. આગળ વધતા પહેલાં, આપણે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ પર ધ્યાન આપીશું. કલમ ૮, જ્યાં સુધી તે આપણા હેતુ માટે સુસંગત છે ત્યાં સુધી, આરોપી વ્યક્તિના વર્તનને સુસંગત બનાવે છે, જો તેવું વર્તન કોઈ મુદ્દા પરની હકીકત અથવા સુસંગત હકીકતથી પ્રભાવિત થાય અથવા તેને પ્રભાવિત કરે. તે પૂર્વાધિકાર અથવા ત્યારબાદનું વર્તન હોઈ શકે છે. કલમમાં બે સ્પષ્ટીકરણો છે, જે વર્તન શબ્દના કાર્યક્ષેત્રને સમજાવે છે. તે આ પ્રમાણે છે:

સમજૂતી ૧. – આ કલમમાં 'વર્તન' શબ્દમાં નિવેદનોનો સમાવેશ થતો નથી, સિવાય કે તે નિવેદનો, નિવેદનો સિવાયના કાર્યો સાથે હોય અને તે સમજાવે, પરંતુ આ સ્પષ્ટીકરણ આ અધિનિયમની અન્ય કોઈ કલમ હેઠળ નિવેદનોની સુસંગતતાને અસર કરશે નહીં.

સમજૂતી ૨. – જ્યારે કોઈ વ્યક્તિનું વર્તન સુસંગત હોય, ત્યારે તેને અથવા તેની હાજરીમાં અને સુનાવણીમાં આપેલું કોઈપણ નિવેદન, જે આવા વર્તનને અસર કરે છે, તે સુસંગત છે. આચરણ, સ્વીકાર્ય બનવા માટે, એવું હોવું જોઈએ કે તે મુદ્દામાંની હકીકત અથવા સંબંધિત હકીકત સાથે ગાઢ જોડાણ ધરાવે. સમજૂતી ૧ એ સ્પષ્ટ કરે છે કે કૃત્યોથી અલગ માત્ર નિવેદનો 'આચરણ' ની

રચના કરતા નથી સિવાય કે તે નિવેદનો નિવેદનો સિવાયના કૃત્યો સાથે આવે અને સમજાવે. કૃત્યો સાથેના આવા નિવેદનોને રેઝ ગેસ્ટેનો પુરાવો માનવામાં આવે છે. કલમ ૮ સાથે જોડાયેલા બે ચિત્રો વિશેષ ઉલ્લેખને પાત્ર છે:

(ચ) પ્રશ્ન એ છે કે શું 'એ' એ 'એ' બી 'ને લૂંટી લીધો છે કે કેમ.' બી 'ને લૂંટી લીધા પછી,' સી 'એ' ની હાજરીમાં કહ્યું હતું કે—'બી' ને લૂંટી લેનાર માણસને શોધવા માટે પોલીસ આવી રહી છે અને તે પછી તરત જ 'એ' ભાગી ગયો, તે હકીકતો સુસંગત છે.

* * *

((i) A પર ગુનાનો આરોપ છે.

જે હકીકતો દર્શાવે છે કે, કથિત ગુનો આચર્યા પછી, તે ભાગી ગયો, અથવા ગુના દ્વારા મેળવેલી મિલકત અથવા મિલકતના ઉત્પાદનોના કબજામાં હતો, અથવા જે વસ્તુઓનો ઉપયોગ ગુનો કરવામાં થયો હતો અથવા થઈ શક્યો હોત તે છુપાવવાનો પ્રયાસ કર્યો, તે સુસંગત છે. વધુમાં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું: –

૨૦૬. અમે પ્રકાશ ચંદ કેસમાં આરોપીના વર્તન, જે કલમ ૮ હેઠળ સ્વીકાર્ય છે, અને તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારીને આપેલા નિવેદન, જે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૨ દ્વારા પ્રભાવિત થાય છે, વચ્ચે પ્રકાશિત થયેલ તફાવતની નોંધ લીધી છે. ફક્ત એ સંજોગોનો પુરાવો, કે આરોપીએ પોલીસ અધિકારીને તે સ્થળ બતાવ્યું જ્યાં ચોરાયેલી વસ્તુઓ અથવા ગુનાના આચરણમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલા હથિયારો છુપાવેલા હતા, તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ વર્તન તરીકે સ્વીકાર્ય રહેશે, પછી ભલે આરોપી દ્વારા આવા વર્તનની સાથે અથવા પહેલાં કરવામાં આવેલું નિવેદન કલમ ૨૭ ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે કે ન આવે, જેમ કે પ્રકાશ ચંદ કેસમાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે. ઓમ પ્રકાશ કેસમાં આ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે: (એસસીસી પાના ૨૬૨, ફકરો ૧૪) કલમ ૨૭ હેઠળ માહિતીની સ્વીકાર્યતા સિવાય પણ, તપાસ અધિકારી અને પંચોનો પુરાવો કે આરોપી તેમને ફરિયાદી સાક્ષી ૧૧ (જેની પાસેથી તેણે હથિયાર ખરીદ્યું હતું) પાસે લઈ ગયો હતો અને તેને બતાવ્યો હતો અને જેની પુષ્ટિ ફરિયાદી સાક્ષી ૧૧ એ પોતે કરી હતી તે આરોપીના વર્તન તરીકે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ સ્વીકાર્ય રહેશે.

૪૮. અમે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાની પ્રશંસા કરતી વખતે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલી એક બીજી ભૂલની પણ નોંધ લઈએ છીએ. ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદ-૫૧માં તેના ચુકાદામાં નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે:

".....ફરિયાદપક્ષનાં સાક્ષી દેવરાજભાઈ કુરજીભાઈ મેર તેમના નિવેદનમાં આંક-૨૦૦ પર જણાવે છે કે જેતપુર તાલુકા પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ પ્રથમ ગુના રજીસ્ટર નં. ૧૦૫/૨૦૧૧ માં એક હકીકત સપાટી પર આવી હતી કે મનીષાબેન @ મીનાબેન હરસુરભાઈ તેમના પ્રેમી આરોપી નં. ૨ જેશા ગીગા મેર સાથે રહેવા માટે, રાપાવટી ગામના જીવીમાની હત્યા કરી, મૃતદેહ તેમના ઘરે લાવ્યા, તેને સળગાવી દીધો અને તેમની સાડી મૃતદેહ પર ફેંકી દીધી, જેનાથી એવા પુરાવા ઊભા કર્યા કે મનીષાબેન મૃત્યુ પામ્યા અને તે તેમના પ્રેમી સાથે ભાગી ગયા. જેમ કે તે બહાર આવ્યું કે મનીષાબેને ગુમ થયેલી જીવીમાની હત્યા કરી હતી, ગુમ થયેલી જીવીમાના દસ્તાવેજો ઉક્ત ગુનાની તપાસના રેકૉર્ડમાં રાખવામાં આવ્યા હતા. આમ, આંક-૬૭, ૬૮, ૭૮, ૧૨૫, ૨૦૦ પરના સાક્ષીઓ દ્વારા જણાવવામાં આવેલી હકીકતોને બચાવ પક્ષ દ્વારા

સહેજ પછા પડકારવામાં આવી નથી. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૩૮ ને ધ્યાનમાં લેતા...

"જો મુખ્ય તપાસ દરમિયાન કોઈ ચોક્કસ હકીકત જણાવવામાં આવે અને તેની ઉલટતપાસ દરમિયાન તે અંગે કોઈ પ્રશ્ન પૂછવામાં ન આવે, તો એવું માની શકાય છે કે ઉલટતપાસ કરનાર બચાવ પક્ષ, મુખ્ય તપાસ દરમિયાન સોગંદ પર બચાવપક્ષનાં સાક્ષીઓ દ્વારા જણાવવામાં આવેલી હકીકતો સ્વીકારે છે."

બંને આરોપીઓને ઉલટતપાસનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે અને તેઓએ ઉલટતપાસ વિસ્તૃત રીતે હાથ ધરી છે. પરંતુ, ફરિયાદી સાક્ષીઓએ ઉપરોક્ત હકીકતો શપથ પર જણાવી છે અને તેને સહેજ પછા પડકારવામાં આવી નથી. તેથી, તેઓ એ હકીકત સ્વીકારે છે કે આરોપી મનીષાબેન આરોપી જેશા ગીગા મેરના પ્રેમમાં હતી અને તે આરોપી નં. ૨ સાથે રહેવા માંગતી હતી. તેણે જીવીમાની હત્યા કરી, તેના મૃતદેહને તેના ઘરે લાવ્યો, તેને સળગાવી દીધો, તેના પર તેની સાડી મૂકી અને તેના પ્રેમી સાથે ભાગી ગઈ. મારો નમ્ર અભિપ્રાય ભોજરામ ઓફ ઓનરેબલ પીવી કાઉન્સિલ વિરુદ્ધ સીતારામ, એઆઈઆર-૧૯૩૬, પાના નં.-

૬૦ અને બાબુલાલ વિરુદ્ધ કલટેક્સ, એઆઈઆર-૧૯૬૭, પાના
નં.-૨૦૫, અને સ્ટેટ ઓફ ઓરિસ્સા વિરુદ્ધ કૌશલ્યા દેવી,
એઆઈઆર-૧૯૬૫, પાના નં.-૩૮ ના કેસોમાં આપેલા
ચુકાદાઓ દ્વારા સમર્થિત છે.

૪૯. આમ, ટ્રાયલ કોર્ટે નોંધ્યું છે કે ફરિયાદી સાક્ષી ૪૭ દેવરાજભાઈ કુરજીભાઈ
મેર, આંક ૨૦૦ ની કોઈ અસરકારક ઉલટતપાસ થઈ નથી, જે અપીલકર્તાએ
તેના કબૂલાતયુક્ત નિવેદન આંક ૮૮ માં કથિત રીતે જણાવ્યું હતું. ટ્રાયલ કોર્ટ
અનુસાર, જો કોઈ સાક્ષી દ્વારા તેની મુખ્ય તપાસમાં જુબાની આપવામાં આવેલી
કોઈ હકીકતનો વિરોધ, ઇનકાર અથવા ખંડન કરવામાં ન આવે, તો આવી
હકીકતને કોર્ટ દ્વારા સ્વીકારવી જોઈએ અને પુરાવા તરીકે ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ.
ટ્રાયલ કોર્ટે એ હકીકતને અવગણી હતી કે સાક્ષી ફરિયાદી સાક્ષી-૪૭ દ્વારા જે
જુબાની આપવામાં આવી હતી તે અપીલકર્તાના કબૂલાતયુક્ત નિવેદન આંક ૮૮
ની સામગ્રી સંબંધિત હતી. જ્યારે આવું નિવેદન પોતે પુરાવામાં સ્વીકાર્ય નથી,
ત્યારે સંબંધિત સાક્ષીની મુખ્ય તપાસના પુરાવા મૂલ્યને ધ્યાનમાં લેવાનો કોઈ
પ્રશ્ન જ નથી. અમારું માનવું છે કે સૌ પ્રથમ, ટ્રાયલ કોર્ટ કબૂલાતયુક્ત નિવેદનને
આંક આપીને પુરાવામાં ધ્યાનમાં લઈ શકી ન હોત. ટ્રાયલ કોર્ટે ફોજદારી કાર્યરીતિ
અધિનિયમની કલમ ૧૬૨ ની જોગવાઈને અવગણી હતી. ફોજદારી કાર્યરીતિ

અધિનિયમની કલમ ૧૬૧ હેઠળ કોઈપણ સાક્ષી દ્વારા કરવામાં આવેલું કોઈપણ નિવેદન ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૨ દ્વારા પ્રભાવિત થાય છે. કોઈપણ સાક્ષીનું નિવેદન, જે પાછળથી ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૧ હેઠળ આરોપી તરીકે રજૂ થાય છે, તે મુખ્ય પુરાવા નથી. આવા સંજોગોમાં, ટ્રાયલ કોર્ટે આવા નિવેદનને આંક આપીને ગંભીર ભૂલ કરી હતી, જે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૨ દ્વારા પ્રભાવિત થાય છે.

૫૦. યોગ્ય પ્રક્રિયા, જે સંબંધિત પોલીસ અધિકારીએ અપનાવવી જોઈતી હતી તે એ છે કે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ અપીલકર્તાનું નિવેદન નોંધવાના હેતુથી સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ અપીલકર્તાને અહીં રજૂ કરવાની હતી. જો ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૬૪ હેઠળ અપીલકર્તાનું આપું કોઈ નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હોત, તો તે સ્વીકારવામાં આવ્યું હોત અને પુરાવામાં વાંચી શકાયું હોત, જોકે કલમ ૧૬૪ સી.આર.પી.સી હેઠળનું નિવેદન મૂળ પુરાવા નથી.

૫૧. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, આપણે ભેરુ સિંહ વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય: ૧૯૯૪ (૨) એસ. સી. સી. ૪૬૭ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ

છીએ. ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં સુપ્રીમ કોર્ટે ફક્ત ૧૬ અને ૧૮માં નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છે:

૧૬. કબૂલાત અથવા સ્વીકાર એ તેના નિર્માતા સામેનો પુરાવો છે જ્યાં સુધી તેની સ્વીકાર્યતા કાયદાની કેટલીક જોગવાઈઓ દ્વારા બાકાત ન હોય.

પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૪ થી ૩૦ અને ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૪ ની જોગવાઈઓ કબૂલાત સાથે સંબંધિત છે. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૫ ની જોગવાઈઓ અનુસાર, પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલી કબૂલાત કોઈ પણ સંજોગોમાં આરોપી વિરુદ્ધ પુરાવામાં સ્વીકાર્ય નથી. આ કલમ ફક્ત ત્યારે જ કરેલી કબૂલાત સાથે સંબંધિત નથી જ્યારે આરોપી મુક્ત હતો અને પોલીસ કસ્ટડીમાં ન હતો, પરંતુ કોઈ પણ તપાસ શરૂ થઈ ન હોય તે પહેલાં આવી વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાત સાથે પણ સંબંધિત છે. કલમ ૨૫ માં "કોઈપણ ગુનાના આરોપી" અભિવ્યક્તિ આરોપીના કેસને આવરી લેશે, જેની સામે ત્યારથી ટ્રાયલ ચલાવવામાં આવી છે, પછી ભલે તેણે કબૂલાતયુક્ત નિવેદન આપ્યું તે સમયે તે તે કેસમાં આરોપી તરીકે ધરપકડ હેઠળ હતો કે કસ્ટડીમાં હતો કે નહીં. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૫ હેઠળ પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલા કબૂલાતયુક્ત નિવેદનની અસ્વીકાર્યતા જાહેર નીતિના આધારે છે. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૫ ફક્ત પોલીસ અધિકારીને આરોપી દ્વારા ગુનાની કબૂલાત અથવા પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે

તેના દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાતને સાબિત કરવા પર જ પ્રતિબંધ મૂકતી નથી, પરંતુ ગુનાના આચરણ સંબંધિત તમામ ગુનાહિત હકીકતોના કબૂલાતયુક્ત નિવેદનમાં સમાવિષ્ટ કબૂલાત પર પણ પ્રતિબંધ મૂકે છે. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૬ પોલીસ અધિકારી સિવાયની વ્યક્તિને કરવામાં આવેલી કબૂલાતની સ્વીકાર્યતા પર આંશિક પ્રતિબંધ સાથે સંબંધિત છે પરંતુ અમે આ કેસમાં તેની સાથે સંબંધિત નથી. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ એક જોગવાઈ અથવા અપવાદના સ્વરૂપમાં છે, જે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૫ અને ૨૬ દ્વારા લાદવામાં આવેલા પ્રતિબંધને આંશિક રીતે દૂર કરે છે અને આવી માહિતીના એટલા ભાગને સ્વીકાર્ય બનાવે છે, પછી ભલે તે કબૂલાત સમાન હોય કે ન હોય, જે તે દ્વારા શોધાયેલી હકીકત સાથે સંબંધિત હોય, જ્યારે ગુનાના આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા પોલીસ કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે કરવામાં આવે છે. ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૪ હેઠળ, તપાસ દરમિયાન કરવામાં આવેલું નિવેદન અથવા કબૂલાત, કલમ દ્વારા લાદવામાં આવેલા સુરક્ષાના પગલાંને આધીન, મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા રેકૉર્ડ કરી શકાય છે અને ટ્રાયલ દરમિયાન તેના પર આધાર રાખી શકાય છે.

૧૮. આ પ્રથમ માહિતી અહેવાલના કાળજીપૂર્વક અવલોકન પરથી આપણે શોધી કાઢીએ છીએ કે તે હત્યાનો હેતુ અને અપીલકર્તાએ છ હત્યાઓ કેવી રીતે કરી તે જાહેર કરે છે. અપીલકર્તાએ લોહીથી ખરડાયેલી તલવાર રજૂ કરી હતી, જેના

આધારે તેણે હત્યાઓ કરી હતી. અમારા મતે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ ભૂતપૂર્વ. પીઝર, જોકે, સંપૂર્ણ રીતે કબૂલાતભર્યું નિવેદન નથી, પરંતુ તેનો માત્ર તે જ ભાગ પુરાવામાં સ્વીકાર્ય છે જે કબૂલાત સમાન નથી અને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૫ની જોગવાઈઓ દ્વારા પ્રભાવિત નથી. મૃતક સાથે અપીલકર્તાનો સંબંધ; ગુનો કરવાનો હેતુ અને તેની સાળી ફરિયાદી સાક્ષી ૧૧ ની હાજરી કોઈ પણ ગુનો કરવાની કબૂલાત સમાન નથી. તે નિવેદનો બિન-કબૂલાત પ્રકૃતિના છે અને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ પુરાવા તરીકે ૪૭૭ અપીલકર્તા સામે તેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. પોલીસ સ્ટેશનમાં અપીલકર્તા દ્વારા તલવારનું ઉત્પાદન અને જમી, જે લોહીથી રંગાયેલી હતી, તે પણ પુરાવા અધિનિયમની જોગવાઈઓ દ્વારા સાચવવામાં આવે છે. જો કે, હત્યાઓ કરવા માટે તલવારનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોવાનું નિવેદન તેમજ ગુનો કરવાની રીત પુરાવાઓમાં સ્પષ્ટપણે અસ્વીકાર્ય છે. આમ, આપણે ઉપર નોંધ્યું છે તે મર્યાદિત હદ સુધી અને તે હદ સુધી ફક્ત પ્રથમ માહિતી અહેવાલનો બીજો ભાગ જ બચાવો. પી-૪૨ ને પુરાવાથી બાકાત રાખવું જોઈએ કારણ કે બાકીનું નિવેદન ગુનો કરવાની કબૂલાત સમાન છે અને પુરાવામાં સ્વીકાર્ય નથી.

પર. આમ, હાથ પરના કેસમાં અપીલકર્તાના કબૂલાતના નિવેદનથી સંબંધિત પોલીસ અધિકારીને સત્ય શોધવામાં મદદ મળી હોવા છતાં, તે ઉપર ચર્ચા કર્યા

મુજબ તેના સાચા અર્થમાં હકીકતની કોઈ શોધ તરફ દોરી ન હતી. હકીકતમાં, સંબંધિત પોલીસ અધિકારી એટલે કે ઘટના સ્થળ વગેરેને બધું જ ખબર હતી, ભલે આપણે અપીલકર્તાની વર્તણૂકની તપાસ કરીએ, જે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ સુસંગત હકીકત છે, તે પોતે જ તેને કથિત ગુના સાથે જોડવા માટે અન્ય કોઈ નક્કર અને ભરોસાપાત્ર પુરાવાની ગેરહાજરીમાં હત્યા જેવા ગંભીર ગુના માટે દોષી ઠેરવવા માટે પૂરતું નથી.

૫૩. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, આપણે દીપકભાઈ જગદીશચંદ્ર પટેલ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના તાજેતરના ચુકાદાનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ અને તેના પર આધાર રાખી શકીએ છીએ; ૨૦૧૮ની ફોજદારી અપીલ નં. ૭૧૪; ૨૪મી એપ્રિલ, ૨૦૧૮ના રોજ નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો, જેમાં આ વિષય પરના સમગ્ર કાયદાની વિસ્તૃત ચર્ચા કરવામાં આવી છે. આપણે સંબંધિત અવલોકનો ટાંકી શકીએ છીએ.

૨૫. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની કલમ ૨૫ (ત્યારબાદ ટૂંકમાં 'પુરાવા અધિનિયમ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલી કબૂલાતને અસ્વીકાર્ય બનાવે છે. હકીકતમાં તે જાહેર કરે છે કે પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી કોઈ પણ કબૂલાત કોઈ પણ ગુનાની આરોપી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ

સાબિત થશે નહીં. બીજી બાજુ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૬ નીચે મુજબ વાંચે છે:

“૨૬. પોલીસની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે આરોપી દ્વારા કબૂલાત તેની વિરુદ્ધ સાબિત થવી જોઈએ નહીં. –પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાત, જ્યાં સુધી તે મેજિસ્ટ્રેટની તાત્કાલિક હાજરીમાં કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, તે વ્યક્તિની વિરુદ્ધ સાબિત થશે નહીં.

સમજૂતી. –આ કલમમાં "મેજિસ્ટ્રેટ" માં ફોર્ટ સેન્ટ જયોર્જના પ્રેસિડેન્સીમાં અથવા અન્યત્ર મેજિસ્ટ્રીયલ કાર્યો કરતા ગામના વડાનો સમાવેશ થતો નથી, સિવાય કે આવા વડા ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૮૮૨ (૧૮૮૨ નો ૧૦) હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતા મેજિસ્ટ્રેટ હોય.

૨૬. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ એક અપવાદ રજૂ કરે છે.

૨૭. એમ. મોનીરના પુરાવા કાયદામાં, ૧૭મી આવૃત્તિ, પાનું ૫૫૫, આપણે એક તરફ કલમ ૨૫ અને બીજી તરફ કલમ ૨૬ વચ્ચેના તફાવત અંગે નીચેની ચર્ચાની નોંધ લઈએ છીએ:

“... આ કલમ એવા કબૂલાત સાથે સંબંધિત છે જે પોલીસ અધિકારીઓને નહીં પરંતુ પોલીસ અધિકારીઓ સિવાયની વ્યક્તિઓને કરવામાં આવે છે, દા. ત., સાથી કેદી, ડૉક્ટર અથવા મુલાકાતીને, અને જો આવા કબૂલાત આરોપી પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે કરવામાં આવી હોય તો તેને અસ્વીકાર્ય બનાવે છે. કલમ ૨૫ માં કબૂલાતને બાકાત રાખવાનો માપદંડ એ પ્રશ્નનો જવાબ છે. "કોને કબૂલાત કરવામાં આવી હતી?" જો જવાબ એ છે કે તે પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવ્યો હતો, તો કબૂલાતને પુરાવાથી સંપૂર્ણપણે બાકાત રાખવામાં આવે છે. બીજી બાજુ, કબૂલાતને બાકાત રાખવા માટે કલમ ૨૬ માં અપનાવવામાં આવેલ માપદંડ એ પ્રશ્નનો જવાબ છે. "કયા સંજોગોમાં કબૂલાત કરવામાં આવી હતી?" જો જવાબ એ છે કે આરોપી પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હતો ત્યારે તે કરવામાં આવ્યો હતો, તો કાયદો જણાવે છે કે આવા કબૂલાતને પુરાવાથી બાકાત

રાખવામાં આવશે, સિવાય કે તે મેજિસ્ટ્રેટની તાત્કાલિક હાજરીમાં કરવામાં આવી હોય ”.

૨૮. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૦ નીચે મુજબ વાંચે છે:

“૩૦. એક જ ગુના માટે તેને બનાવનાર વ્યક્તિ અને અન્ય લોકો પર સંયુક્ત રીતે સુનાવણી હેઠળની વ્યક્તિને અસર કરતી સાબિત કબૂલાતની વિચારણા.—જ્યારે એક કરતાં વધુ વ્યક્તિઓ પર એક જ ગુના માટે સંયુક્ત રીતે કેસ ચલાવવામાં આવે છે, અને આવી વ્યક્તિઓમાંથી એક દ્વારા પોતાની જાતને અને આવી કેટલીક અન્ય વ્યક્તિઓને અસર કરતી કબૂલાત સાબિત થાય છે, ત્યારે કોર્ટ આવી કબૂલાતને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે, જેમ કે આવી અન્ય વ્યક્તિ સામે તેમજ આવી કબૂલાત કરનાર વ્યક્તિ સામે.

સમજૂતી.—આ વિભાગમાં ઉપયોગમાં લેવાતા “ગુના” માં અપરાધ કરવા માટે ઉશ્કેરણી અથવા પ્રયાસનો સમાવેશ થાય છે.

૨૯. કબૂલાત કરતી વખતે, કબૂલાત શું હશે તે સમજવું મહત્વપૂર્ણ છે. પાકલા નારાયણ સ્વામી વિ. સમ્રાટમાં પ્રિવી કાઉન્સિલ: (૧૯૩૯) પી. સી. ૪૭ (૨૦/૦૧/૧૯૩૯):

“... વધુમાં, કબૂલાતમાં કાં તો ગુનાની શરતોમાં સ્વીકાર કરવો જોઈએ, અથવા કોઈપણ રીતે નોંધપાત્ર રીતે તમામ હકીકતો કે જે ગુનાની રચના કરે છે. ગંભીર રીતે દોષિત બનાવતી હકીકતનો સ્વીકાર, નિર્ણાયક રીતે દોષિત બનાવતી હકીકત પણ પોતે કબૂલાત નથી, દા. ત. એ સ્વીકાર કે આરોપી છરી અથવા રિવોલ્વરનો માલિક છે અને તેની પાસે તાજેતરમાં કબજો હતો જેના કારણે અન્ય કોઈ વ્યક્તિના કબજાની કોઈ સમજૂતી વિના મૃત્યુ થયું હતું. સ્ટીફનની "ડાયજેસ્ટ ઓફ ધ લો ઓફ એવિડન્સ" ની કલમ ૨૨માં 'કબૂલાત' ની વ્યાખ્યાને કારણે કેટલીક મૂંઝવણ સર્જાઈ હોવાનું જણાય છે, જે કબૂલાતને ગુનાનો આરોપ લગાવનાર વ્યક્તિ દ્વારા કોઈપણ સમયે કરવામાં આવેલી કબૂલાત તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે અથવા તેણે તે ગુનો કર્યો હોવાનું અનુમાન સૂચવે છે. જો આસપાસના લેખોની તપાસ કરવામાં આવે તો તે સ્પષ્ટ થશે કે વિદ્વાન લેખક સામાન્ય રીતે પ્રવેશ સાથે વ્યવહાર કર્યા પછી ફોજદારી કેસોમાં પ્રવેશ માટે પોતાને અરજી કરે છે, અને આ હેતુ માટે કબૂલાતને વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેથી આવા

તમામ પ્રવેશોને આવરી શકાય, જેથી નીચેના ત્રણ લેખોમાં ઉપયોગ માટે સામાન્ય શબ્દ હોય, કબૂલાત, પ્રલોભન દ્વારા સુરક્ષિત, શપથ પર કરવામાં આવે છે, જે ગુપ્તતાના વચન હેઠળ કરવામાં આવે છે. આ વ્યાખ્યા પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨માં સમાયેલી નથી: અને તે કાયદામાં કબૂલાતને આરોપીના નિવેદન તરીકે સમજવા માટે ભાષાના કુદરતી ઉપયોગ સાથે સુસંગત નહીં હોય "જે તેણે" ગુનો "કર્યો હોવાના નિષ્કર્ષ સૂચવે છે.

૩૦. પ્રિવી કાઉન્સિલના આ દ્રષ્ટિકોણને ઘણા નિર્ણયોમાં આ અદાલતની સ્વીકૃતિ મળી છે. તેમાં પલવિંદર કૌર વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય: એઆઈઆર ૧૯૫૨ એસસી ૩૫૪ અને વીરા ઈબ્રાહિમ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય: એઆઈઆર ૧૯૭૬ એસસી ૧૧૬૭ નો સમાવેશ થાય છે.

૩૧. આ અદાલતની પૂર્ણ અદાલત, એમ. પી. શર્મા અને અન્ય ૪ વિરુદ્ધ સતીશ ચંદ્ર, જિલ્લા અદાલતના ચુકાદામાં. મેજિસ્ટ્રેટ, દિલ્લી અને અન્ય ૪ એ. આઈ. આર. ૧૯૫૪ એસ. સી. ૩૦૦ એ ભારતના બંધારણની કલમ ૨૦ (૩) માં સમાવિષ્ટ અભિવ્યક્તિનો અવકાશ ધ્યાનમાં લીધો હતો, જેમાં આદેશ આપવામાં આવ્યો છે કે કોઈ પણ ગુના માટે આરોપી

વ્યક્તિને પોતાની વિરુદ્ધ સાક્ષી બનવા માટે દબાણ કરવામાં આવશે નહીં.

“મોટે ભાગે કહેવામાં આવ્યું છે કે અનુચ્છેદ ૨૦ (૩) માં ગેરંટી “પ્રશંસાપત્રની મજબૂરી” વિરુદ્ધ છે. પરંતુ જ્યારે સાક્ષીને બોલાવવામાં આવે ત્યારે ગુના માટે તેની સુનાવણી કરતી વ્યક્તિના મૌખિક પુરાવા સુધી તેને મર્યાદિત રાખવાનું કોઈ કારણ નથી. જ્યાં સુધી તે “સાક્ષી બનવું” શબ્દસમૂહ સાથે સંબંધિત છે ત્યાં સુધી આરોપીને આપવામાં આવતું રક્ષણ માત્ર અદાલત ખંડમાં જુબાનીની મજબૂરીના સંદર્ભમાં નથી, પરંતુ તેની પાસેથી અગાઉ મેળવેલી ફરજિયાત જુબાની સુધી વિસ્તરી શકે છે. તેથી, તે એવી વ્યક્તિ માટે ઉપલબ્ધ છે કે જેની સામે ગુનો કરવા સંબંધિત ઔપચારિક આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે, જે સામાન્ય રીતે કાર્યવાહીમાં પરિણમી શકે છે.

આને ધ્યાનમાં રાખીને, અનુચ્છેદ ૨૦ (૩) હેઠળની બાંધધરી તે વ્યક્તિ માટે ઉપલબ્ધ હશે જેની સામે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ તેમાં આરોપી તરીકે નોંધવામાં આવ્યો છે. તે પુરાવા દસ્તાવેજો રજૂ કરવા માટેની કોઈપણ ફરજિયાત પ્રક્રિયા સુધી વિસ્તરશે જે તેમની સામે

કાર્યવાહીને સમર્થન આપે તેવી વાજબી શક્યતા છે. (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૩૨. બોમ્બે રાજ્ય વિરુદ્ધ કાથીકાઠી કાલુ ઓઘડ: એ. આઈ. આર. ૧૯૬૧ એસ. સી. ૧૮૦૮ માં, આ અદાલતના ૧૧ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે "ગુનાનો આરોપી વ્યક્તિ" અભિવ્યક્તિની સાચી પહોળાઈને ધ્યાનમાં લેવાનો પ્રસંગ આપ્યો હતો. બહુમતી વતી બોલતા સિન્હા, સી. જે. એ નીચે મુજબ કહ્યું:

“૧૪. આ સંબંધમાં અમારી સમક્ષ પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કે કેસને કલમ ૨૦ની કલમ (૩) ના પ્રતિબંધની અંદર લાવવા માટે, તે જરૂરી નથી કે આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા તે નિવેદન તે સમયે આપવું જોઈએ જ્યારે તેણે તે પાત્રને પૂર્ણ કર્યું હોય; તે પૂરતું છે કે જ્યારે નિવેદનને અદાલતમાં સાબિત કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી ત્યારે તે આરોપી વ્યક્તિ હોવો જોઈએ, ભલે તે સમયે તે આરોપી વ્યક્તિ ન હોય. મોહમ્મદ દસ્તગીર્વના કેસમાં આ અદાલતના બંધારણીય ખંડપીઠે આપેલા નિર્ણયની શુદ્ધતા. મદ્રાસ રાજ્ય [(૧૯૬૦) ૩ એસસીઆર ૧૧૬] પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કારણ કે એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે તે શર્મા કેસમાં [(૧૯૫૪)

એસસીઆર ૧૦૭૭] પૂર્ણ અદાલતના અવલોકનોની વિરુદ્ધ હતું. આ અદાલતના પૂર્ણ અદાલતના ચુકાદામાં આ પ્રશ્ન સીધો ઊભો થયો ન હતો; ન તો તેનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો. બીજી બાજુ, આ અદાલતે શર્મા કેસમાં [(૧૯૫૪) એસસીઆર ૧૦૭૭] એવું માન્યું હતું કે બંધારણની કલમ ૨૦ (૩) હેઠળ રક્ષણ તે વ્યક્તિને ઉપલબ્ધ છે જેની સામે ઔપચારિક આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે તેની સામે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. તેથી શર્મા કેસ [(૧૯૫૪) એસ. સી. આર. ૧૦૭૭] એ મોહમ્મદ દસ્તગીર વિરુદ્ધ મદ્રાસ રાજ્ય [(૧૯૬૦) ૩ એસ. સી. આર. ૧૧૬] માં આ અદાલતે જે કહ્યું તેની વિરુદ્ધ કંઈપણ નિર્ણય લીધો ન હતો. અમારા મતે છેલ્લો નિર્ણય કાયદાને યોગ્ય રીતે રજૂ કરે છે.

૧૫. અનુચ્છેદ ૨૦ની કલમ (૩) ના અવરોધમાં પુરાવાને લાવવા માટે તે માત્ર એટલું જ દર્શાવવું જોઈએ નહીં કે નિવેદન આપનાર વ્યક્તિ તે સમયે આરોપી હતો અને તે નિવેદન આપનારની ગુનાહિતતા પર અસર કરતી સામગ્રી હતી, પણ તે પણ કે તે નિવેદન આપવા માટે તેને મજબૂર કરવામાં આવ્યો હતો.

૩૩. કોર્ટે ફકરા ૧૬માં પણ તેના તારણો આપ્યા હતા:

"૧૬. આ વિચારણાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે નીચેના તારણો પર પહોંચ્યા છીએ: (૧) આરોપી વ્યક્તિને પોલીસ કસ્ટડીમાં રહીને નિવેદન આપ્યું હોવાના કારણે પોતાની વિરુદ્ધ સાક્ષી બનવાની ફરજ પાડવામાં આવી હોવાનું કહી શકાય નહીં. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યારે પ્રશ્નમાં નિવેદન આપવામાં આવ્યું હતું તે સમયે પોલીસ કસ્ટડીમાં હોવાની માત્ર હકીકત, કાયદાના પ્રસ્તાવ તરીકે, પોતાને એ નિષ્કર્ષ પર નહીં લઈ જાય કે આરોપીને નિવેદન આપવા માટે મજબૂર કરવામાં આવ્યો હતો, જો કે તે હકીકત, કોઈ ચોક્કસ કેસમાં પુરાવામાં જાહેર કરાયેલા અન્ય સંજોગો સાથે જોડાણમાં, આરોપી વ્યક્તિને વિવાદિત નિવેદન આપવા માટે દબાણ કરવામાં આવ્યું હતું કે નહીં તે તપાસમાં સુસંગત વિચારણા હશે. (૨) પોલીસ અધિકારી દ્વારા આરોપી વ્યક્તિની માત્ર પૂછપરછ, જે સ્વૈચ્છિક નિવેદનમાં પરિણમે છે, જે આખરે દોષિત સાબિત થઈ શકે છે, તે "મજબૂરી" નથી. (૩) "સાક્ષી બનવું" એ તેના વ્યાપક મહત્વમાં "પુરાવા રજૂ કરવા" સમાન નથી; એટલે કે, તેમાં માત્ર મૌખિક અથવા લેખિત નિવેદનો આપવાનો સમાવેશ થતો નથી, પરંતુ દસ્તાવેજો રજૂ કરવા અથવા એવી સામગ્રી આપવાનો પણ સમાવેશ થાય છે જે આરોપીનો દોષ અથવા નિર્દોષતા નક્કી કરવા માટે સુનાવણીમાં સુસંગત હોઈ શકે છે. (૪) અંગૂઠાની છાપ અથવા પગ અથવા હથેળી અથવા આંગળીઓ અથવા નમૂના

લખાણોની છાપ આપવી અથવા ઓળખ દ્વારા શરીરના ભાગો દર્શાવવા "સાક્ષી બનવું" અભિવ્યક્તિમાં શામેલ નથી. (૫) "સાક્ષી બનવું" એટલે મૌખિક નિવેદન અથવા લેખિતમાં, અદાલતમાં અથવા અન્યથા આપેલા અથવા આપેલા નિવેદન દ્વારા સંબંધિત તથ્યોના સંદર્ભમાં જ્ઞાન પ્રદાન કરવું. (૬) સામાન્ય વ્યાકરણના અર્થમાં "સાક્ષી બનવું" એટલે અદાલતમાં મૌખિક જુબાની આપવી. કેસ કાયદો અભિવ્યક્તિના આ કડક શાબ્દિક અર્થઘટનથી આગળ વધી ગયો છે, જેનો હવે વ્યાપક અર્થ થઈ શકે છે, એટલે કે, મૌખિક અથવા લેખિતમાં ગુનાના આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા અદાલતમાં અથવા અદાલતની બહાર જુબાની આપવી. (૭) કલમ ૨૦ (૩) ના પ્રતિબંધની અંદર પ્રશ્નમાં નિવેદન લાવવા માટે, આરોપી વ્યક્તિએ નિવેદન આપ્યું તે સમયે તે આરોપી વ્યક્તિના પાત્રમાં ઊભું હોવું જોઈએ. નિવેદન આપ્યા પછી કોઈપણ સમયે તે આરોપી બને તે પૂરતું નથી. "(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૩૪. સી.આર.પી.સી ની કલમ ૧૬૧ નીચેની સીમાંત નોંધ ધરાવે છે:
"પોલીસ દ્વારા સાક્ષીઓની તપાસ"

૩૫. શું કોઈ વ્યક્તિ, જેના પર ગુનાનો આરોપ છે, તેની સી.આર.પી.સી ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તપાસ થઈ શકે? આપણે જોયું છે તેમ, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિનું પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં આરોપી તરીકે નામ આપવામાં આવે છે, ત્યારે તે આરોપી વ્યક્તિના જૂતામાં ઊભો રહે છે. શું સી.આર.પી.સી ની કલમ ૧૬૧ની સીમાંત નોંધ પોલીસ અધિકારીને સાક્ષીઓની તપાસ કરવાની સત્તા સુધી મર્યાદિત નથી અને શું તે વ્યક્તિને નકારી કાઢવામાં આવશે કે જેનું નામ પહેલેથી જ આરોપી તરીકે લેવામાં આવ્યું છે? આ પ્રશ્નો હવે રેઝ ઇન્ટિગ્રા નથી. નંદિની સત્પથી વિરુદ્ધ પી. એલ. દાની અને અન્ય એ. આઈ. આર. ૧૯૭૮ એસ. સી. ૧૦૨૫ માં, ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની બેન્ચ એક કેસ પર કાર્યવાહી કરી રહી હતી, જે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૭ હેઠળ અપીલકર્તા સામે શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીમાંથી ઉદ્ભવી હતી. ચુકાદા દરમિયાન, બેન્ચ વતી બોલતા, ન્યાયમૂર્તિ વી. આર. કૃષ્ણ ઐચ્ચરે આ કહ્યું હતું:

“૩૨. હવે આપણે શરૂઆતમાં સૂચવેલા પ્રશ્નોના જવાબ આપીશું અને આપણી અદાલતના નિર્ણયોની જાહેરાત કરીશું જે "મૌન" કલમનો સૂર અને સ્વભાવ નક્કી કરે છે અને આપણને નિશ્ચિતપણે બાંધે છે. અમે અગાઉ સમજાવ્યું છે કે શા માટે અમે કલમ ૧૬૧ (૨) ને કલમ ૨૦ (૩) પર એક પ્રકારની સંસદીય ટિપ્પણી તરીકે માનીએ છીએ. તેથી,

નક્કી કરવાનો પ્રથમ મુદ્દો એ છે કે શું પોલીસ પાસે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૬૦ અને ૧૬૧ હેઠળ એવી વ્યક્તિની પૂછપરછ કરવાની સત્તા છે કે જે તે સમયે આરોપી વ્યક્તિ તરીકે અવતાર લઈ શકે છે. પ્રિવી કાઉન્સિલ અને આ અદાલતે એવું માન્યું છે કે કલમ ૧૬૧ ના અવકાશમાં વાસ્તવિક આરોપી અને શંકાસ્પદો શામેલ છે અને અમે વકીલ દ્વારા અમારી સમક્ષ વિનંતી કરાયેલા વિગતવાર કારણોને પુનરાવર્તિત કર્યા વિના અલગથી સંમત છીએ. (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૩૬. ત્યારબાદ, પાકલા નારાયણ સ્વામી (સુપ્રા) નો ઉદ્દેખ કર્યા પછી, 'કબૂલાત' શબ્દના અવકાશ અંગે કોર્ટે અન્ય બાબતોની સાથે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો:

“૩૩. ... અમારું માનવું છે કે "કોઈ પણ વ્યક્તિ જે કેસની હકીકતો અને સંજોગોથી પરિચિત હોવાનું માનવામાં આવે છે" તેમાં આરોપી વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે જે તે ભૂમિકા ભરે છે કારણ કે પોલીસ માને છે કે તેણે ગુનો કર્યો છે અને તેથી, હકીકતોથી પરિચિત હોવા જોઈએ. આ ધારણા પાછળથી કાલ્પનિક સાબિત થઈ શકે છે પરંતુ તે

વિભાગને દૂર કરતું નથી. ન તો "પોલીસ દ્વારા સાક્ષીઓની તપાસ" એ મુદ્દાને નકારી કાઢે છે. સીમાંત નોંધ અસ્પષ્ટતાને સાફ કરે છે પરંતુ અર્થને નિયંત્રિત કરતી નથી. વધુમાં, આરોપીઓની ધારણાઓ સાક્ષી તરીકે કાર્યાત્મક રીતે રજૂ થાય છે. "સાક્ષી બનવું", કાર્યાત્મક દ્રષ્ટિકોણથી, સંબંધિત હકીકતના સંદર્ભમાં જ્ઞાન પ્રદાન કરવું છે, અને તે ચોક્કસપણે કલમ ૧૬૧ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળ આરોપીની પૂછપરછ કરવાનો હેતુ છે.

૩૭. આમ, તદ્દન સ્પષ્ટ રીતે, પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં નામ આપવામાં આવેલા આરોપીના જૂતામાં ઊભેલી વ્યક્તિની પોલીસ અધિકારી દ્વારા સી.આર.પી.સી ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તપાસ કરી શકાય છે. જોકે, આગામી પ્રશ્ન એ છે કે આરોપીના જૂતામાં ઊભેલી અને નિવેદન આપનાર વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવેલું નિવેદન કાયદામાં સ્વીકાર્ય છે કે કેમ? અહીં સંહિતાની કલમ ૧૬૨ અમલમાં આવે છે:

“૧૬૨. પોલીસને આપેલા નિવેદનો પર સહી ન કરવી: પુરાવાઓમાં નિવેદનોનો ઉપયોગ.

(૧) આ પ્રકરણ હેઠળની તપાસ દરમિયાન કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા પોલીસ અધિકારીને આપેલા કોઈ પણ નિવેદન પર, જો તે લેખિતમાં

ઘટાડવામાં આવે તો, તેને બનાવનાર વ્યક્તિ દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવશે નહીં; અથવા પોલીસ ડાયરીમાં હોય કે અન્યથા, આવા કોઈ નિવેદન અથવા તેના કોઈ રેકૉર્ડનો અથવા આવા નિવેદન અથવા રેકૉર્ડનો કોઈ ભાગનો ઉપયોગ કોઈ પણ હેતુ માટે કરવામાં આવશે નહીં, સિવાય કે, તપાસ હેઠળના કોઈ પણ ગુનાના સંબંધમાં કોઈ પણ તપાસ અથવા સુનાવણીમાં, જ્યારે એવું નિવેદન આપવામાં આવ્યું હતું ત્યારે: પરંતુ જ્યારે કોઈ સાક્ષીને આવી તપાસ અથવા સુનાવણીમાં ફરિયાદી પક્ષ માટે બોલાવવામાં આવે છે, જેનું નિવેદન ઉપર જણાવ્યા મુજબ લેખિતમાં ઘટાડવામાં આવ્યું હોય, ત્યારે તેના કોઈ પણ ભાગનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે નહીં. તેનું નિવેદન, જો યોગ્ય રીતે સાબિત થાય તો, આરોપી દ્વારા અને અદાલતની પરવાનગી સાથે, ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા, ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ (૧૮૭૨ નો ૧) ની કલમ ૧૪૫ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી રીતે આવા સાક્ષીનો વિરોધ કરવા માટે ઉપયોગ કરી શકાય છે; અને જ્યારે આવા નિવેદનનો કોઈ પણ ભાગ આ રીતે ઉપયોગમાં લેવાય છે, ત્યારે તેના કોઈપણ ભાગનો ઉપયોગ આવા સાક્ષીની પુનઃપરીક્ષામાં પણ થઈ શકે છે, પરંતુ તેની કોસ એક્ઝામિનેશનમાં ઉદ્દેશિત કોઈપણ બાબતને સમજાવવાના હેતુ માટે જ.

(૨) આ કલમની કોઈ પણ બાબત ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ (૧૮૭૨નો ૧) ની કલમ ૩૨ની કલમ (૧) ની જોગવાઈઓમાં આવતા કોઈપણ નિવેદનને લાગુ પડે છે અથવા તે અધિનિયમની કલમ ૨૭ની જોગવાઈઓને અસર કરે છે તેવું માનવામાં આવશે નહીં. સમજૂતી. પેટા કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત નિવેદનમાં કોઈ હકીકત અથવા સંજોગો જણાવવાની ભૂલ એ વિરોધાભાસ સમાન હોઈ શકે છે જો તે સંદર્ભને ધ્યાનમાં રાખીને તે નોંધપાત્ર અને અન્યથા સુસંગત લાગે કે જેમાં આવી ચૂક થાય છે અને કોઈ પણ અવગણના ચોક્કસ સંદર્ભમાં વિરોધાભાસ સમાન છે કે કેમ તે હકીકતનો પ્રશ્ન હશે.

૩૮. મહાબીર મંડલ અને અન્યો વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય એ. આઈ. આર. ૧૯૭૨ ૧૩૩૧ કેસમાં આ અદાલતના ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ કહ્યું હતું:

“૩૯. કાસિમના કેસમાં આવતા, આપણે જોઈએ છીએ કે કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવા નથી જે દર્શાવે છે કે કાસિમ ઘટનાની રાત્રે મહાબીરના ઘરે હાજર હતો અને ઈન્દિરા ગાંધીના મૃતદેહના નિકાલમાં

ભાગ લીધો હતો. બૈજનાથે પોલીસ સ્ટેશનમાં રિપોર્ટ દાખલ કર્યા પછી બૈજનાથ ફરિયાદી સાક્ષીની હાજરીમાં પોલીસ સ્ટેશનમાં કાસિમ અને મહાદેવ આરોપીઓએ આપેલા કથિત નિવેદન પર ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા રિલાયન્સ મૂકવામાં આવ્યું હતું. આવા નિવેદનો કાયદાકીય રીતે પુરાવામાં સ્વીકાર્ય નથી અને તેનો મૂળ પુરાવા તરીકે ઉપયોગ કરી શકાતો નથી. ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૬૨ મુજબ, તપાસ દરમિયાન કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવેલા કોઈ પણ નિવેદન પર તે વ્યક્તિ દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવશે નહીં અથવા જ્યારે આવું નિવેદન આપવામાં આવ્યું હતું તે સમયે તપાસ હેઠળના કોઈપણ ગુનાના સંદર્ભમાં કોઈપણ તપાસ અથવા સુનાવણીમાં કોઈ હેતુ માટે તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે નહીં. ઉપરોક્ત નિયમનો એકમાત્ર અપવાદ તે વિભાગના પરંતુકમાં ઉલ્લેખિત છે. પરંતુક અનુસાર, જ્યારે કોઈ સાક્ષીને તપાસ અથવા સુનાવણીમાં ફરિયાદી પક્ષ માટે બોલાવવામાં આવે છે, ત્યારે તેના નિવેદનનો કોઈ પણ ભાગ, જો યોગ્ય રીતે સાબિત થાય, તો આરોપી દ્વારા અને ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા અદાલતની પરવાનગી સાથે, ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૪૫ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી રીતે આવા સાક્ષીનો વિરોધ કરવા માટે ઉપયોગ કરી શકાય છે અને જ્યારે આવા નિવેદનનો કોઈ પણ ભાગ આ રીતે ઉપયોગમાં લેવાય છે, ત્યારે

તેના કોઈપણ ભાગનો ઉપયોગ આવા સાક્ષીની ફરીથી તપાસમાં પણ તેના કોસસેક્સેમિનેશનમાં ઉદ્દેખિત કોઈપણ બાબતને સમજાવવા માટે જ થઈ શકે છે. જોકે, ઉપરોક્ત નિયમ ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૨ની કલમ ૧ની જોગવાઈઓમાં આવતા નિવેદનોને અથવા તે અધિનિયમની કલમ ૨૭ની જોગવાઈઓને અસર કરતા નિવેદનોને લાગુ પડતો નથી. તે પણ સારી રીતે સ્થાપિત છે કે અસ્વીકાર્યતાની મર્યાદા માત્ર સાક્ષીઓના નિવેદનો પર જ નહીં પરંતુ આરોપીઓના નિવેદનો પર પણ કામ કરે છે (જુઓ નારાયણ સ્વામી વિ. સમ્રાટ [એઆઈઆર ૧૯૩૯ PC ૪૭]). લોર્ડ એટકિને, તે કિસ્સામાં, ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૬૨ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે અવલોકન કર્યું:

"પછી પ્રશ્નમાં રહેલી કલમ આવે છે જે 'કોઈપણ વ્યક્તિ' ને લગતી સમાન સામાન્ય રીતે દોરવામાં આવી છે. કે શબ્દો તેમના સામાન્ય અર્થમાં કોઈપણ વ્યક્તિનો સમાવેશ કરશે, પછી ભલે તે પછીથી આરોપી બને, તે સ્પષ્ટ લાગે છે. ગુનાની તપાસમાં ઘણીવાર સંખ્યાબંધ વ્યક્તિઓની પૂછપરછનો સમાવેશ થાય છે, જેમાંથી કોઈ પણ અથવા બધા તે સમયે શંકાસ્પદ હોઈ શકે છે. કલમના પ્રથમ શબ્દો, જો રેકૉર્ડ કરવામાં આવે તો નિવેદન પર સહી કરવા

પર પ્રતિબંધ મૂકે છે, તે સમયે કરવામાં આવેલા તમામ નિવેદનોને લાગુ પડવા જોઈએ અને તેથી સંભવતઃ ત્યારે શંકાસ્પદ પણ ન હોય પરંતુ આખરે આરોપી બનેલા વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલા નિવેદનને લાગુ પડવું જોઈએ."

ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૬નો પણ સંદર્ભ આપી શકાય છે, જે મુજબ પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાત, જ્યાં સુધી તે મેજિસ્ટ્રેટની તાત્કાલિક હાજરીમાં કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, આવી વ્યક્તિ સામે સાબિત કરવામાં આવશે નહીં. વર્તમાન કેસમાં એવું કંઈ દર્શાવતું નથી કે કાસિમ અને મહાદેવ આરોપીઓએ ૧૮ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૬૩ના રોજ બૈજનાથની હાજરીમાં પોલીસ સ્ટેશનમાં જે નિવેદનો આપ્યા હતા, તેના પરિણામે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ સ્વીકાર્ય હોય તેવી કોઈ પણ વાંધાજનક સામગ્રી મળી આવી હતી. જેમ કે, ઉપરોક્ત નિવેદનોને વિચારણામાંથી બાકાત રાખવા જોઈએ. (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૩૯. તેથી, આ જોગવાઈઓની સંયુક્ત અસરનો સારાંશ નીચે મુજબ આપી શકાય છે:

જ્યાં સુધી કોઈ વ્યક્તિ પર ગુનાનો આરોપ ન હોય ત્યાં સુધી તે ભારતના બંધારણની કલમ ૨૦ (૩) ના રક્ષણનો દાવો કરી શકતો નથી.

૪૦. આવી વ્યક્તિ, એટલે કે, જે વ્યક્તિનું નામ એફઆઈઆરમાં છે, અને તેથી, કાયદાની નજરમાં આરોપીની ખરેખર પૂછપરછ કરી શકાય છે અને નિવેદન પોલીસ અધિકારી દ્વારા લેવામાં આવે છે. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૫ને ધ્યાનમાં રાખીને પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી કબૂલાત અસ્વીકાર્ય રહેશે. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૪ હેઠળ દૂષિત કરાયેલ કબૂલાત પણ અસ્વીકાર્ય રહેશે. કબૂલાત જ્યાં સુધી તે પાકલા નારાયણ સ્વામી (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત કસોટી પૂર્ણ ન કરે અને આ અદાલત દ્વારા સ્વીકારવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી તેનો ઉપયોગ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૧ હેઠળ પ્રવેશ તરીકે થઈ શકે છે. જો કે, આ સી.આર.પી.સી ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નિવેદનની સ્વીકાર્યતાના પ્રતિબંધને આધિન છે. તેથી, જો નિવેદનમાં સ્વીકાર હોય તો પણ, નિવેદન કલમ ૧૬૧ હેઠળનું એક હોય, તો તે તરત જ સી.આર.પી.સી ની કલમ ૧૬૨ હેઠળ પ્રતિબંધને આકર્ષિત કરશે.

૪૧. કલમ ૧૬૨ સી.આર.પી.સી હેઠળ બાર, કોઈ શંકા વિના, પોલીસ અધિકારીને બે બિંદુઓ વચ્ચે આપેલા નિવેદનના સંદર્ભમાં કામ કરે છે, એટલે કે, તપાસની શરૂઆતથી તેની સમાપ્તિ સુધી. એવા કિસ્સામાં જ્યાં કબૂલાત નહીં પરંતુ કબૂલાત ધરાવતું નિવેદન, જે અન્યથા સુસંગત છે અને જે તપાસ શરૂ થાય તે પહેલાં કરવામાં આવે છે, તે સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે. જોકે, આપણે વધુ કંઈ કહેવાની જરૂર નથી.

૪૨. સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન વિ. વી. સી. શુક્લા અને અન્યોમાં: એ. આઈ. આર. ૧૯૯૮ એસ. સી. ૧૪૦૬, ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે પાકલા નારાયણ સ્વામી (ઉપરોક્ત) ને મંજૂરી આપ્યા પછી, કબૂલાત અને સ્વીકાર વચ્ચેનો તફાવત ધ્યાનમાં લેવાનો પ્રસંગ મળ્યો હતો. આ અદાલતે નીચે પ્રમાણે ચુકાદો આપ્યો:

“૪૫. આમ જોવામાં આવે છે કે માત્ર અપરાધની સ્વૈચ્છિક અને સીધી સ્વીકૃતિ એ કબૂલાત છે પરંતુ જ્યારે કબૂલાત ગુનાના વાસ્તવિક સ્વીકારથી ઓછી પડે છે ત્યારે તેનો ઉપયોગ કલમ ૨૧ હેઠળ "પ્રવેશ" તરીકે તે વ્યક્તિ અથવા તેના અધિકૃત એજન્ટ સામે પુરાવા તરીકે થઈ શકે છે. આ સંબંધમાં કાયદો સ્પષ્ટ રીતે—અને અમારા વિચારમાં

સાચો-મોનીરના પુરાવાના કાયદામાં (પૃષ્ઠ ૨૦૫ અને ૨૦૬ પર નવી આવૃત્તિ) સમજાવવામાં આવ્યો છે, જેના પર શ્રી જેઠમલાણીએ તેમની દલીલ રજૂ કરવા માટે આધાર રાખ્યો હતો કે જો પ્રવેશોને જૈનોના "પ્રવેશ" તરીકે ગણવામાં આવે તો પણ તેનો ઉપયોગ શ્રી અડવાણી સામે કરી શકાતો નથી. સંબંધિત શ્લોક નીચે મુજબ છે:

“સ્વીકાર અને કબૂલાત વચ્ચેનો તફાવત બે કારણોસર નોંધપાત્ર મહત્વ ધરાવે છે. પ્રથમ, આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવેલું નિવેદન, જો તે કબૂલાત હોય, તો તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૧ હેઠળ પુરાવામાં સ્વીકાર્ય છે, સિવાય કે તે નિવેદન કબૂલાત સમાન હોય અને કોઈ અયોગ્ય પ્રલોભન, ધમકી અથવા વચનના પરિણામે સત્તાધીશ વ્યક્તિને આપવામાં આવ્યું હોય, અથવા પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવ્યું હોય, અથવા તે સમયે કરવામાં આવ્યું હોય જ્યારે આરોપી પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હતો. જો આરોપી દ્વારા હમણાં જ ઉદ્દેખિત સંજોગોમાં નિવેદન આપવામાં આવ્યું હોય તો તેની સ્વીકાર્યતા એ પ્રશ્નના નિર્ધારણ પર નિર્ભર કરશે કે શું તે કબૂલાત નથી. જો તે કબૂલાત સમાન હોય, તો તે અસ્વીકાર્ય રહેશે, પરંતુ જો તે કબૂલાત સમાન ન હોય, તો તે કાયદાની કલમ ૨૧ હેઠળ સ્વીકાર તરીકે સ્વીકાર્ય રહેશે, જો કે તે એવા તથ્ય વિશે અનુમાન સૂચવે છે જે કેસમાં વિવાદમાં છે અથવા તેનાથી સંબંધિત છે અને ફોજદારી

કાર્યવાહી સંહિતાના પ્રકરણ ૧૪ હેઠળ તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવ્યું ન હતું. બીજું, આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવેલું નિવેદન અન્ય લોકો સામે સ્વીકાર્ય છે, જેમની સામે તેની સાથે સંયુક્ત રીતે કેસ ચલાવવામાં આવી રહ્યો છે, જો તે નિવેદન કબૂલાત સમાન હોય. જ્યાં નિવેદન કબૂલાતથી ઓછું હોય, ત્યાં તે ફક્ત તેના નિર્માતા સામે સ્વીકાર તરીકે સ્વીકાર્ય છે અને તેમની સામે નહીં કે જેમની સાથે સંયુક્ત રીતે કેસ ચલાવવામાં આવી રહ્યો છે. તેથી, પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૦ના દૃષ્ટિકોણથી પણ સ્વીકાર અને કબૂલાત વચ્ચેનો તફાવત મૂળભૂત મહત્વ ધરાવે છે.

૪૩. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૧ નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે:

"૨૧. જે વ્યક્તિઓ કબૂલાત કરે છે તેમની વિરુદ્ધ, અને તેમના દ્વારા અથવા તેમના વતી કબૂલાતનો પુરાવો. —કબૂલાત સુસંગત છે અને જે વ્યક્તિ કબૂલાત કરે છે, અથવા તેના હિતમાં તેના પ્રતિનિધિ વિરુદ્ધ તે સાબિત કરી શકાય છે; પરંતુ નીચેના કેસો સિવાય, તે જે વ્યક્તિ કબૂલાત કરે છે અથવા તેના વતી અથવા તેના હિતમાં તેના પ્રતિનિધિ દ્વારા સાબિત કરી શકાતી નથી: —

(૧) સ્વીકાર તે વ્યક્તિ દ્વારા અથવા તેના પતી સાબિત થઈ શકે છે, જ્યારે તે એવી પ્રકૃતિનો હોય કે, જો તેને બનાવનાર વ્યક્તિ મૃત હોય, તો તે કલમ ૩૨ હેઠળ ત્રીજી વ્યક્તિઓ વચ્ચે સુસંગત હશે.

(૨) સ્વીકાર એ વ્યક્તિ દ્વારા અથવા તેના પતી સાબિત થઈ શકે છે, જ્યારે તે મન અથવા શરીરની કોઈ પણ સ્થિતિના અસ્તિત્વના નિવેદનનો સમાવેશ કરે છે, સંબંધિત અથવા મુદ્દામાં, તે સમયે અથવા તેની આસપાસ જ્યારે મન અથવા શરીરની આવી સ્થિતિ અસ્તિત્વમાં હતી, અને તેના જૂઠાણાને અસંભવિત બનાવતા વર્તન સાથે છે.

(૩) કબૂલાત કરનાર વ્યક્તિ દ્વારા અથવા તેના પતી કબૂલાત સાબિત કરી શકાય છે, જો તે કબૂલાત તરીકે સિવાય અન્યથા સુસંગત હોય."

૪૪. આમ, જે કબૂલાત સમાન છે તેનો ઉપયોગ કબૂલાત કરનાર વ્યક્તિ અથવા તેના હિતમાં તેના પ્રતિનિધિ વિરુદ્ધ થઈ શકે છે. કબૂલાત શું છે તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૭ માં મળી શકે છે, જે કબૂલાતને નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરે છે:

૧૭. કબૂલાતની વ્યાખ્યા. —કબૂલાત એ એક નિવેદન છે, મૌખિક અથવા દસ્તાવેજી અથવા ઇલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં સમાવિષ્ટ, જે કોઈ મુદ્દા પરની હકીકત અથવા સુસંગત હકીકત સંબંધિત કોઈ અનુમાન સૂચવે છે, અને જે નીચે જણાવેલ વ્યક્તિઓમાંથી કોઈ એક દ્વારા, અને સંજોગો હેઠળ કરવામાં આવે છે.

૪૫. ભરત સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ મતી. ભાગીરથી : એઆઈઆર ૧૯૬૬ એસસી ૪૦૫ માં, કબૂલાતના પુરાવા મૂલ્યના સાચા સ્વભાવનો, અને કબૂલાત કરનાર વ્યક્તિનો સામનો કરાવ્યા વિના તેનો ઉપયોગ થઈ શકે છે કે કેમ, તેનો ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યો છે અને આ જ બાબત આ કોર્ટે કહી હતી:

"૧૯. કબૂલાત સ્પષ્ટ હોવી જોઈએ જો તેનો ઉપયોગ તે કરનાર વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કરવાનો હોય. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૭ અને ૨૧ ને ધ્યાનમાં રાખીને, કબૂલાત પોતે જ મુખ્ય પુરાવા છે, જોકે તે કબૂલ કરેલી બાબતોનો નિર્ણાયક પુરાવો નથી. અમારું માનવું છે કે સાબિત થયેલી કબૂલાત સ્વીકાર્ય પુરાવા છે, પછી ભલે તે કરનાર પક્ષ સાક્ષીના કહેડામાં હાજર થયો હોય કે ન હોય અને તે પક્ષ જ્યારે સાક્ષી તરીકે હાજર થયો હોય ત્યારે તેને તે નિવેદનોનો સામનો કરાવવામાં

આવ્યો હોય કે ન હોય, જો તેણે તે કબૂલાતથી વિપરીત નિવેદન આપ્યું હોય. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૪૫ હેઠળ સાક્ષીનો વિરોધ કરવાનો હેતુ કબૂલાત સાબિત કરવાના હેતુથી ખૂબ જ અલગ છે. કબૂલાત એ કબૂલ કરેલી હકીકતનો મુખ્ય પુરાવો છે જ્યારે સાક્ષીનો વિરોધ કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવાતું અગાઉનું નિવેદન મુખ્ય પુરાવો બનતું નથી અને ફક્ત સાક્ષીની સત્યતા પર શંકા ઊભી કરવાના હેતુને પૂર્ણ કરે છે. પક્ષકાર દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાતને કેટલું વજન આપવું તે તેની સ્વીકાર્ય પુરાવા તરીકેના ઉપયોગથી અલગ બાબત છે. (ભાર મૂકવામાં આવ્યો)

૪૬. વી.સી. શુક્લા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) માં સમાવિષ્ટ કાયદાના નિવેદન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કબૂલાત શું છે અને જો તે કબૂલાત ન હોય તો પણ તે કેવી રીતે કબૂલાત હોઈ શકે છે. કબૂલાત હોવાથી, જો તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૭ માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ કબૂલાતની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરે તો તે પુરાવા અધિનિયમ હેઠળ સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે. જોકે, જો તે કબૂલાત હોય તો પણ, જો તે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ હેઠળ પોલીસ અધિકારીને તપાસ દરમિયાન કરવામાં આવે, તો તે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૨ હેઠળ સ્વીકાર્ય રહેશે નહીં, કારણ કે તે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૧ હેઠળ

પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલા નિવેદનનો ઉપયોગ કરવા પર સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધ મૂકે છે, સિવાય કે તેમાં ઉદ્દેખિત હેતુ માટે. કલમ ૧૬૧ હેઠળ આપવામાં આવેલું નિવેદન, ભલે તે સુસંગત હોય, કારણ કે તેમાં કબૂલાતનો સમાવેશ થાય છે, તે સ્વીકાર્ય રહેશે નહીં, જોકે કબૂલાતથી ઓછી કબૂલાત, જે અન્યથા કરવામાં આવી હોય, તે મુખ્ય પુરાવા બની શકે છે.

૪૭. પોલીસ અધિકારીને કરેલી કબૂલાત સ્પષ્ટપણે અસ્વીકાર્ય છે. પ્રતિવાદી દ્વારા આધાર રખાયેલું નિવેદન તારીખ ૧૧/૦૪/૧૯૯૬ નું છે અને અપીલકર્તાની ધરપકડ ૧૧/૦૪/૧૯૯૬ ના રોજ થઈ હતી. આ એફઆઈઆર તારીખ ૧૦/૦૪/૧૯૯૬ ના રોજ નોંધાયા બાદ થયું છે. તારીખ ૧૧/૦૪/૧૯૯૬ નું નિવેદન પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવ્યું છે. આ નિવેદન અને પ્રતિવાદી દ્વારા રજૂ કરાયેલા પત્ર તારીખ ૧૦/૦૮/૧૯૯૬ (એનેક્સર આર/૬) પરથી સ્પષ્ટ છે. તે સ્પષ્ટપણે તપાસ દરમિયાનનું છે. ભલે તેમાં વી.સી. શુક્લા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) માં આ કોર્ટ દ્વારા અર્થઘટન કરાયેલ કલમ ૧૬૨ ની રૂએ કબૂલાત હોય, તેવી કબૂલાત સ્પષ્ટપણે અસ્વીકાર્ય છે.

૫૪. સુપ્રીમ કોર્ટના ઉપરોક્ત નિર્ણયમાંથી કાયદાનો જે મહત્વપૂર્ણ સિદ્ધાંત તારવી શકાય છે તે એ છે કે ગુનાહિત હકીકતની કબૂલાત પુરાવા અધિનિયમ હેઠળ સ્વીકાર્ય છે, જો તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૭ માં વ્યાખ્યાયિત કબૂલાતની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરે. જોકે, જો તે કબૂલાત હોય તો પણ, જો તે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ હેઠળ તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવે, તો તે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૨ હેઠળ સ્વીકાર્ય રહેશે નહીં, કારણ કે તે ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૧ હેઠળ પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલા નિવેદનનો ઉપયોગ કરવા પર સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધ મૂકે છે, સિવાય કે તેમાં ઉદ્દેશિત હેતુ માટે. અમે આ તબક્કે એક ઉદાહરણ આપી શકીએ છીએ: – આરોપીને તબીબી તપાસ માટે મોકલવામાં આવે છે. તેની તબીબી તપાસ દરમિયાન, તે ડૉક્ટરને ઘટના સંબંધિત ઇતિહાસ આપે છે. ઇતિહાસ કબૂલાત ન હોય તો પણ, ગુનાહિત કબૂલાતના રૂપમાં હોઈ શકે છે. આવી ગુનાહિત કબૂલાત એક સુસંગત હકીકત હોઈ શકે છે અને તેનો ઉપયોગ આરોપી વિરુદ્ધ થઈ શકે છે, પરંતુ જો તે જ ગુનાહિત કબૂલાત પોલીસ સમક્ષ, જ્યારે પોલીસ ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નિવેદન રેકૉર્ડ કરી રહી હોય, ત્યારે કરવામાં આવે, તો ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમની કલમ-૧૬૨ ના કારણે તે સ્વીકાર્ય રહેશે નહીં. રેકૉર્ડ પરના પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે આ બારીક તફાવતને ધ્યાનમાં રાખવો જોઈએ.

૫૫. આ મામલાના એકંદર દષ્ટિકોણમાં, અમને ખાતરી છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલકર્તાને તેના કબૂલાત નિવેદન, આંક ૮૮ પર આધાર રાખીને હત્યાના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે.

૫૬. પરિણામે, અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે. ૨૦૧૩ના સેશન્સ કેસ નં. ૧૦માં અધિક સેશન્સ જજ, જેતપુર, જિલ્લા રાજકોટ દ્વારા ૩૧ માય , ૨૦૧૫ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા ચુકાદા અને દોષિત ઠેરવવાના આદેશને રદ કરવામાં આવે છે અને રદ કરવામાં આવે છે. અપીલકર્તાને તમામ આરોપોમાંથી મુક્ત કરવાનો આદેશ આપવામાં આવે છે. જો અન્ય કોઈ કેસમાં જરૂર ન હોય તો અપીલકર્તાને તાત્કાલિક મુક્ત કરવામાં આવે. જો દંડ ચૂકવવામાં આવે તો તે પરત કરવામાં આવશે.

(જે. બી. પારડીવાલા, ન્યાયમુર્તી)

(એ. સી. રાવ, ન્યાયમુર્તી)

વિષય: પોલીસ સમક્ષ કરવામાં આવેલી કબૂલાતના પુરાવાકીય મૂલ્ય તથા હત્યાના ગુનામાં દોષિત ઠરાવવાના આદેશ અંગેનો નિર્ણય

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.